

Қазақстан Республикасының
Қазақстан Республикасының
Ұлттық Банкі

Инфляцияға шолу
2007 жылғы 4-тоқсан

Мазмұны

Мазмұны	2
Негізгі терминдер және ұғымдар	3
Графиктердің, кестелердің және қосымша беттердің тізбесі	5
1. Кіріспе	7
2. Инфляциялық үдерістер	8
2.1. Тұтыну бағалары	8
2.2. Базалық инфляция	9
2.3. Экономиканың нақты секторындағы бағалар	10
2.3.1. Өнеркәсіп өндірісіндегі бағалар	10
2.3.2. Ауыл шаруашылығындағы бағалар	12
2.3.3. Кәсіпорындардың мониторингі	12
3. Инфляция факторлары	14
3.1. Жиынтық сұраныс	14
3.1.1. Жеке тұтыну және инвестициялық сұраныс	14
3.1.2. Мемлекеттік тұтыну	16
3.1.3. Сыртқы сектор	17
3.2. Өндіріс	23
3.3. Еңбек нарығы	24
3.3.1. Жұмыспен қамту және жұмыссыздық	24
3.3.2. Жалақы және өнімділік	25
4. Ақша агрегаттары	27
4.1. Ақша агрегаттары	27
4.1.1. Ақша базасы	27
4.1.2. Ақша массасы	28
4.2. Қаржы нарығы	30
4.2.1. Банктердің активтері және міндеттемелері	30
4.2.2. Экономикаға кредиттер	33
4.2.3. Қаржы нарығындағы ставкалар	35
5. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары	37
5.1. Ішкі валюта нарығындағы үстемдіктер	37
5.2. Ең төменгі резервтік талаптар	39
5.3. Ашық нарықтағы операциялар	41
5.4. Тұрақты механизмдер	42
6. Инфляция болжамы	44
6.1. 2007 жылғы 4-тоқсанға және тұтастай алғанда 2007 жылға инфляция болжамын бағалау....	44
6.2. 2008 жылға инфляция болжамы	45
6.2.1. 2008 жылғы 1-тоқсанға инфляция болжамы	46
6.2.2. 2008 жылғы 2-тоқсанға инфляция болжамы	46

Негізгі терминдер және ұғымдар

1-бөлім бойынша. Инфляциялық үдерістер

Инфляция Қазақстан Республикасында Астана және Алматы қалаларында, барлық облыс орталықтарында және қалалар мен аудан орталықтарының таңдаулы топтары бойынша халықтың жеке тұтынуы үшін сатып алынатын тауарлардың және қызмет көрсетулердің бағасы жалпы деңгейінің өзгеруін сипаттайтын тұтыну бағасы индексі (ТБИ) негізінде есептеледі. Инфляцияны есептеуге арналған тұтыну қоржыны үй шаруашылығы шығыстарының құрылымын көрсетеді және халық тұтынуында неғұрлым үлестік салмаққа ие болып отырған 508 тауар мен қызмет көрсетуді қамтиды.

Базалық инфляция – жекелеген әкімшілік, жағдайға байланысты және маусымдық сипаттағы факторлардың ықпалынан бағаның қысқа мерзімді біркелкі емес өзгеруін болдырмайтын инфляция.

2004 жылдан бастап Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі мынадай әр түрлі 5 әдістеме бойынша базалық инфляцияны есептеуді жүзеге асырады:

- 1-ші базалық инфляция: көкөніс, жеміс-жидек, бензин және көмір бағасының өсуін есепке алмағандағы инфляция;
- 2-ші базалық инфляция: көкөніс, жеміс-жидек, реттелетін қызмет көрсету және энергия ресурстары бағасының өсуін есепке алмағандағы инфляция;
- 3-ші базалық инфляция: 5 ең жоғары және 5 ең төмен баға өсімдерін есепке алмағанда;
- 4-ші базалық инфляция: trimmed mean;
- 5-ші базалық инфляция: median CPI.

2002 жылдан бастап Ұлттық Банк жүргізетін **Кәсіпорындар мониторингі** шеңберінде нақты сектордың кәсіпорындарының инфляциялық күтулерін зерттеу жүзеге асырылуда. Бұл зерттеу пікіртерім жүргізілген кәсіпорындар басшыларының кәсіпорындардың өндірістік қызметіне қатысты бағаларымен, оның ішінде дайын өнімге және өндірісте пайдаланылатын шикізат пен өткен және алдағы тоқсандағы дайын өнімге және өндірісте пайдаланылатын шикізат пен материалдарға сұраныс және бағаға қатысты сапалық бағаларымен («көтеріледі», «төмендейді», «өзгеріссіз қалады») сипатталады.

Диффузиялық индекс «көтеріледі» деген жауаптар мен «өзгеріссіз» деген жауаптардың жартысының жиынтығы ретінде шығарылады. Бұл индекс қаралып отырған көрсеткіштің өзгеріс динамикасын сипаттайтын жинақталған индикатор болып табылады. Бұл ретте индекстің 50-ден жоғары мәні көрсеткіштің оң өзгерісін, 50-ден төмен мән теріс өзгерісін білдіреді.

2-бөлім бойынша. Салық-бюджет саясаты

Бюджетке **түсімдерге** кірістер (салық түсімдері, салықтық емес түсімдер, негізгі капиталды сатудан түскен түсімдер), бюджеттік кредиттерді өтеу, мемлекеттің қаржылық активтерін сатудан түсімдер кіреді.

Бюджеттің **шығыстары** шығындар (ағымдағы және күрделі), бюджеттік кредиттер, қаржылық активтерді сатып алу болып табылады.

3-бөлім бойынша. Ақша агрегаттары

Ақша базасына (резервтік ақша) Ұлттық Банктің кассаларындағы қолма-қол ақшаны қоспағанда, Ұлттық Банк айналысқа шығарған қолма-қол ақша (Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақша), екінші деңгейдегі банктердің аударылатын және басқа депозиттері, аударылатын банктік емес қаржылық депозиттер және мемлекеттік және

мемлекеттік емес қаржылық емес ұйымдардың Ұлттық Банктегі теңгедегі ағымдағы шоттары кіреді.

Тар ақша базасы екінші деңгейдегі банктердің Ұлттық Банктегі басқа депозиттерін есепке алмағандағы ақша базасын білдіреді.

M1 ақша агрегаты айналыстағы қолма-қол ақша сомасы және банктік емес заңды тұлғалардың және халықтың аударылатын теңгедегі депозиттері сомасы ретінде есептеледі.

M2 ақша агрегаты M1 ақша агрегатына плюс теңгедегі басқа депозиттер және банктік емес заңды тұлғалардың және халықтың шетел валютасындағы депозиттеріне тең.

Ақша массасы (M3) Ұлттық Банктің және екінші деңгейдегі банктердің баланстары шоттарын шоғырландыру негізінде айқындалады. Ол айналыстағы қолма-қол ақшадан және аударылатын заңды тұлға-резиденттер мен үй шаруашылығы-резиденттердің ұлттық және шетел валютасындағы басқа депозиттерінен тұрады.

Аударылатын депозиттер – барлық депозиттер, бұлар: 1) кез келген уақытта номиналы бойынша айыппұлсыз және шектеусіз ақшаға айналдыруға болады; 2) чектің, траттаның немесе жиро-тапсырмалардың көмегімен еркін аударылады; 3) төлемдерді жүзеге асыру үшін кеңінен пайдаланылады. Аударылатын депозиттер тар ақша массасының бір бөлігі болып табылады.

Басқа депозиттерге, негізінен, белгілі бір уақыт кезеңі өткеннен кейін алуға болатын немесе әдеттегі коммерциялық операцияларға пайдалану үшін қолайлылығын азайтатын әр түрлі шектеулері бар және негізінен жинақ ақшасы тетіктеріне қойылатын талаптарға жауап беретін жинақ және мерзімдік депозиттер жатқызылады. Сонымен қатар, басқа депозиттерге сондай-ақ шетел валютасымен көрсетілген аударылмайтын салымдар мен депозиттер кіреді.

5-бөлімге. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары

Ұлттық Банктің Қазақстан Қор Биржасындағы (ҚҚБ) валюталық саудасаттықтарға **қатысу коэффициенті** Ұлттық Банктің ҚҚБ-дағы сауда-саттықтың нетто-көлеміне нетто-қатысуының арақатынасы (сатып алудан шетел валютасын сатуды шегеріп тастау) ретінде есептеледі.

Ақша нарығындағы Ұлттық Банктің операциялары сальдосы айналыстағы қысқа мерзімді ноталар, банктердің Ұлттық Банктегі депозиттік және корреспонденттік шоттарындағы қалдықтар көлемінің өзгеруі және мемлекеттік бағалы қағаздарды сатып алу және сату бойынша нетто-операциялар сомасы ретінде есептеледі.

Графиктердің, кестелердің және қосымша беттердің тізбесі

Графиктер

- 1-график. Тоқсандық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы
- 2-график. Жылдық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы
- 3-график. Тоқсандық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы
- 4-график. Жылдық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы
- 5-график. Өнеркәсіп өнімін өндіруші кәсіпорындар бағалары индексінің динамикасы
- 6-график. Ауыл шаруашылығы өнімі бағалары индексінің динамикасы
- 7-график. Сұраныс пен бағалар өзгерісінің диффузиялық индекстері
- 8-график. Жиынтық сұраныс құрамдас бөліктерінің ЖІӨ өсуіне үлесі
- 9-график. Халықтың шығыстары мен кірістерінің динамикасы
- 10-график. Негізгі капиталға инвестицияларға шығыстардың динамикасы
- 11-график. Мемлекеттік бюджеттің орындалуы
- 12-график. Бидай мен күнбағыс майының әлемдік бағалары индексінің динамикасы
- 13-график. Brent сұрыпты мұнайдың әлемдік бағасының динамикасы
- 14-график. Ағымдағы операциялар шотының балансы
- 15-график. Теңгенің нақты айырбас бағамдарының индекстері
- 16-график. Теңгенің АҚШ долларына шаққандағы номиналдық айырбас бағамының динамикасы
- 17-график. Теңгенің еуроға және Ресей рубліне шаққандағы ресми бағамының динамикасы
- 18-график. Нақты жалпы ішкі өнімнің өсуі
- 19-график. Экономикалық белсенді халықтың құрылымы
- 20-график. Нақты жұмыссыздық деңгейі
- 21-график. Жалақы динамикасы
- 22-график. Еңбек өнімділігінің динамикасы
- 23-график. Ақша агрегаттарының динамикасы
- 24-график. Ақша мультипликаторының және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы
- 25-график. Банктер активтерінің динамикасы
- 26-график. Банктер активтерінің құрылымы
- 27-график. Банктер міндеттемелерінің динамикасы
- 28-график. Банктер міндеттемелерінің құрылымы
- 29-график. Экономикаға кредиттер және олар бойынша сыйақы ставкаларының динамикасы
- 30-график. Заңды тұлғаларға берілген кредиттер динамикасы
- 31-график. Халыққа берілген кредиттер динамикасы
- 32-график. KazPrime индикаторының динамикасы
- 33-график. РЕПО операциялары бойынша ставкалар динамикасы
- 34-график. Ішкі валюта нарығындағы сауда-саттық көлемі
- 35-график. Ұлттық Банктің ішкі нарықтағы операцияларының сальдосы
- 36-график. Ұлттық Банк ставкалары дәлізінің шекаралары
- 37-график. Банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы қалдықтары
- 38-график. Ең төменгі резервтік талаптар нормативінің орындалуы
- 39-график. Қысқа мерзімді ноталарды орналастыру көлемі және олар бойынша кірістілік
- 40-график. Айналыстағы қысқа мерзімді ноталар
- 41-график. Ұлттық Банк тартқан депозиттер бойынша сыйақы көлемі және ставкалары
- 42-график. Ұлттық Банктің банктерден тартқан депозиттер бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі

43-график. 2007 жылғы инфляция фактісі

Кестелер

1-кесте. Баға индекстерінің және сауда талаптарының өзгеруі

2-кесте. Ұлттық Банк активтерінің және пассивтерінің өзгеру динамикасы

3-кесте. Ақша массасы өзгерістерінің динамикасы

4-кесте. Резиденттердің депозиттерінің өзгеру динамикасы

1. Кіріспе

2007 жылы инфляциялық үдерістер әр түрлі бағыттағы сипатта болды. 1-жартыжылдықта жылдық инфляция 2006 жылғы желтоқсандағы 8,4%-дан 2007 жылғы мамырда 7,6%-ға дейін төмендеді. Алайда 2007 жылғы екінші жартыжылдықта Қазақстан экономикасындағы инфляциялық үдерістер күшейе түсті. Тұтыну нарығындағы бағаның ең жоғары өсуі қыркүйек – желтоқсан аралығындағы кезеңде белгіленді.

Нәтижесінде 2007 жылы жылдық инфляция соңғы 7 жылдың ішінде өзінің ең жоғары мәніне жетті (18,8%). Бұл ретте орташа жылдық инфляция Ақша-кредит саясатының 2007-2009 жылдарға арналған негізгі бағыттарында айқындалған болжалды дәлізден 8,2%-9,2% асып, 10,8% деңгейінде қалыптасты.

2007 жылы инфляциялық қысымның күшеюіне ықпалы бірнеше жылға созылған түбегейлі факторлар ғана себепші болған жоқ, сонымен қатар күйзеліс сипатындағы сыртқы факторлардың да ықпалы күшті болды.

2007 жылғы тамызда әлемдік нарықтарда бірқатар азық-түлік тауарларының (бидай, өсімдік майы) бағасы күрт өсті. Бұл біршама кейінірек тиісті тауарлардың және Қазақстан аумағындағы олардан өңделетін тауарлардың бағасынан көрінді. Атап айтқанда, 2007 жылғы қыркүйек - желтоқсанда нан, ұн және күнбағыс майы сияқты өнімдердің бағасы айтарлықтай қарқынмен өсті.

2007 жылдың екінші жартыжылдығында Қазақстанда экономикалық өсу біршама бәсеңдеді, бұл кен өндіру өнеркәсібі, құрылыс және қаржы қызметі сияқты салалардағы өсу қарқынының бәсеңдеуінен туындады.

Экономикалық белсенділіктің төмендеуі қысқа мерзімді өтімділіктің жетіспеуі салдарынан банк секторындағы кредиттік қызметтің тұралауы аясында жүрді.

Әлемдік қаржы нарықтарындағы ахуалдың тұрақсыздығы отандық банктердің шетелдерден заемдар тарту жөніндегі мүмкіндіктерін шектеді. 2007 жылғы 4-тоқсанда Ұлттық Банк осындай жағдайларда банктерге қайта қаржыландыру заемдарын беру арқылы қысқа мерзімді өтімділіктер ұсынуды жалғастырды.

Сонымен қатар резервтік міндеттемелер базасын қысқартуға және резервтік активтердің құрылымын кеңейтуге бағытталған ең төменгі резервтік талаптар тетігінің өзгеруі де сондай-ақ банктік резервтердің бір бөлігін қосымша босатуға мүмкіндік берді.

2007 жылғы екінші жартыжылдықта, әсіресе, қыркүйек-желтоқсанда инфляциялық қысымның күшеюі Ұлттық Банктің тарапынан ресми қайта қаржыландыру ставкасын жылдық 11,0% дейін және тиісінше банктерден тартылатын депозиттер бойынша ставкаларды 5,5% дейін көтеру туралы шешімнің қабылдануына себепші болды.

2007 жылы экономикадағы ақша агрегаттары динамикасының бәсеңдеуі байқалды. Мәселен, 2007 жылы ақша базасы 2,5%-ға тарылды (2006 жылы – 126,4% кеңейді), ақша массасы 25,9%-ға ұлғайды (2006 жылы – 78,1%).

2. Инфляциялық үдерістер

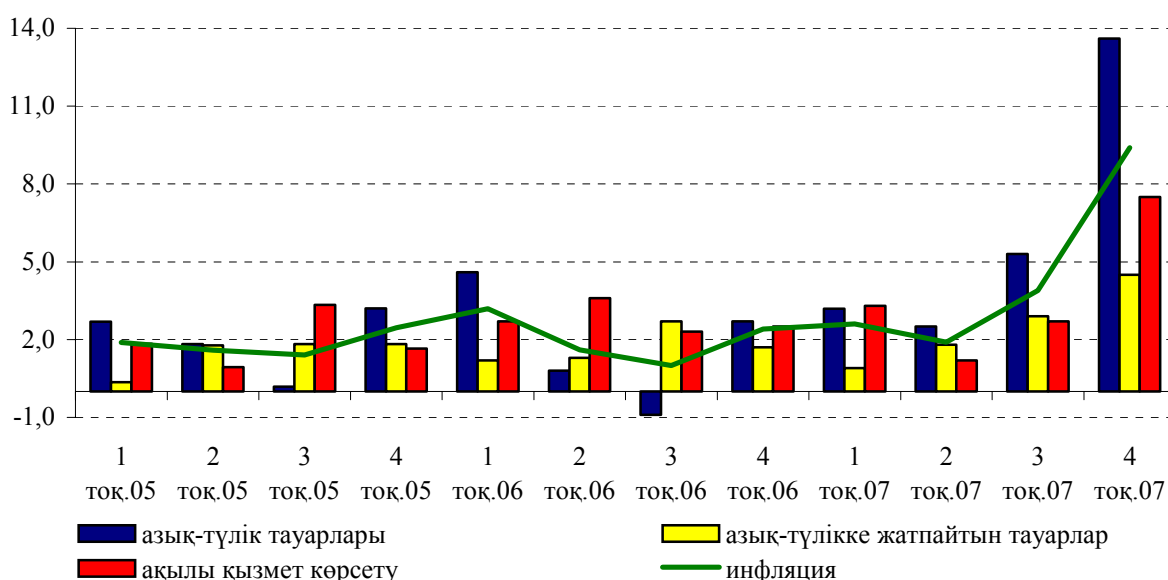
2.1. Тұтыну бағалары

2007 жылғы 4-тоқсанда тұтыну нарығында баға айтарлықтай қарқынмен өсті. Осы кезеңде инфляцияның мұндай жоғары өсуі 1995 жылғы 4-тоқсаннан бері байқалған жоқ. Тұтастай алғанда 2007 жылғы қазан – желтоқсанда инфляция 9,4% деңгейге жетті.

2007 жылғы 4-тоқсанда бағаның өсуіне, ең алдымен, азық-түлік тауарларының 13,6% қымбаттауы себепші болды. Халыққа ақылы қызмет көрсету бағасы 7,5%-ға, азық-түлікке жатпайтын тауарларға – 4,5%-ға өсті (1-график).

1-график

Тоқсандық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы (өткен кезеңге %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2007 жылы инфляциялық қысымның күшеюі жыл аяғында байқалды. Бағаның ең жоғары өсуі 2007 жылғы қыркүйек – қараша аралығындағы кезеңге сәйкес келді. Желтоқсанда жағдайдың біршама тұрақталғанына қарамастан, инфляция жоғары деңгейде қалды.

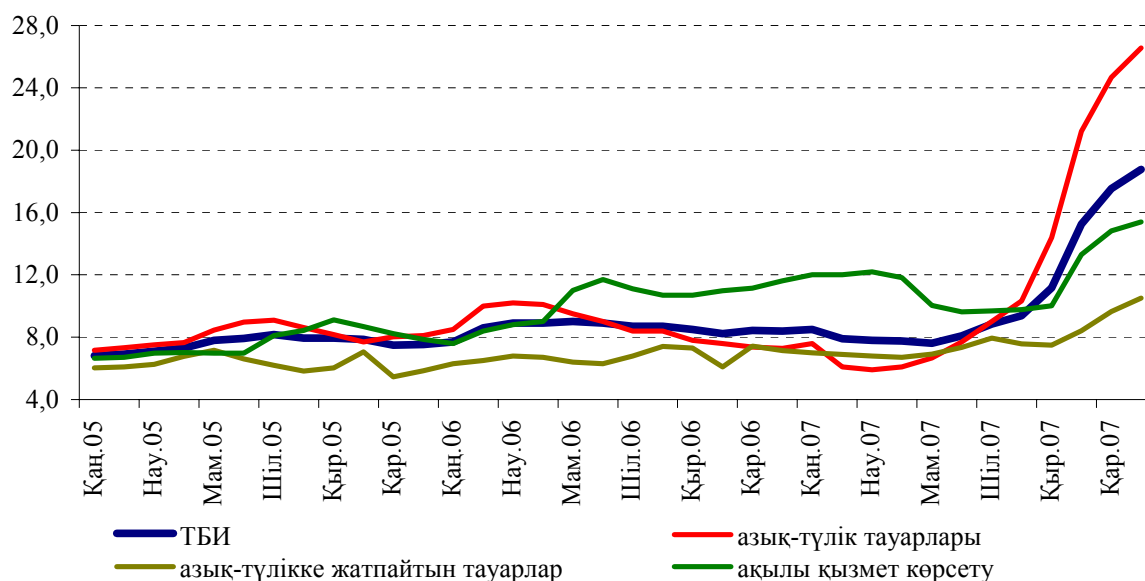
2007 жылғы 4-тоқсанда бағаның неғұрлым өсімі күнбағыс майы – 70,2%, жұмыртқа – 32,9%, бидай ұны – 29,8%, сүт өнімдері – 21,0%, бензин – 10,6%, коммуналдық қызмет көрсету – 9,8% сияқты тауарларға тиесілі болды.

Тұтастай алғанда 2007 жылдың қорытындысы бойынша инфляция соңғы 7 жылда өзінің ең жоғары мәніне жете отырып, 18,8% деңгейінде қалыптасты (2006 жылғы желтоқсанда – 8,4%), орташа жылдық инфляция 10,8% құрады.

2007 жылы 2006 жылғы көрсеткіштермен салыстырғанда неғұрлым жоғары өсу ТБИ барлық топтары бойынша байқалды. Азық-түлік тауарлары 26,6%, халыққа ақылы қызмет көрсету – 15,4%, азық-түлікке жатпайтын тауарлар – 10,5% қымбаттады (2-график). Жылдық көрсеткіште бағаның неғұрлым көп өсуі күнбағыс майына, нанға, бидай ұнына, жұмыртқаға, сүт өнімдеріне тиесілі болды.

2-график

Жылдық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы (өткен жылдың тиісті айына %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2.2. Базалық инфляция

2007 жылғы 4-тоқсанда бағаның жалпы деңгейінің өсуі өткен жылдың тиісті кезеңіндегі көрсеткіштермен салыстырғанда да, сол сияқты өткен тоқсандағы көрсеткіштермен салыстырғанда да барлық әдістемелер бойынша есептелген базалық инфляция көрсеткіштерінің өсуімен қоса жүрді (3-график).

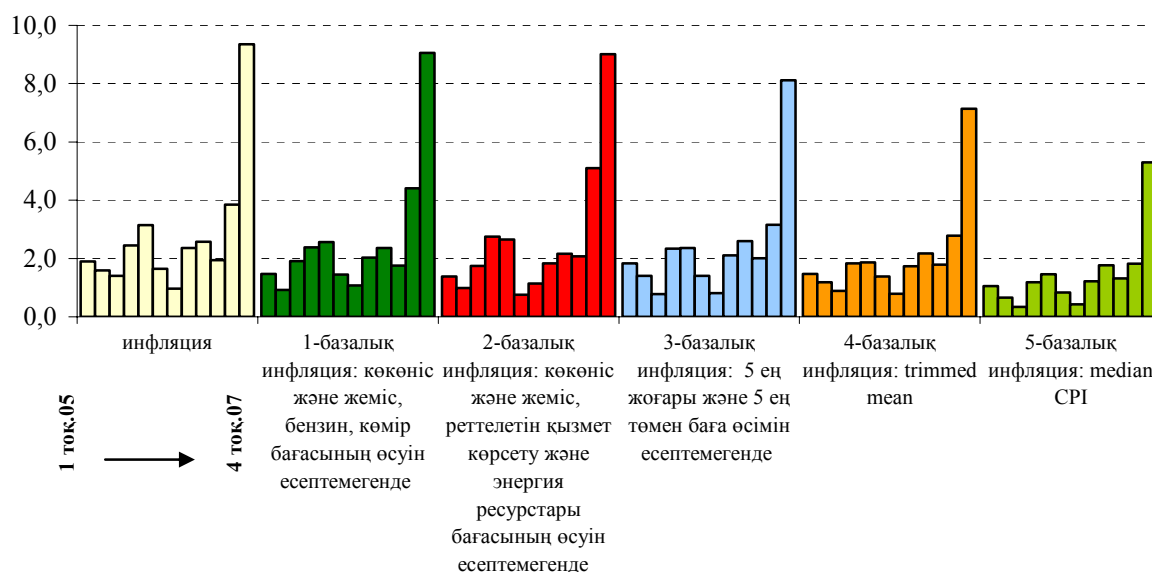
2007 жылғы қазан – желтоқсанда барлық әдістемелер бойынша есептелген базалық инфляцияның өсу қарқыны жалпы инфляция көрсеткіштерінен асқан жоқ. Мұның өзі базалық инфляцияны есептеу кезінде шығарылып тасталған көптеген тауарлар мен қызмет көрсетулер (жеміс-көкөніс өнімдері, нан тағамдары, май және тоң май, бензин, ТКШ қызметі және т.б.) бағасының және тарифтерінің артуына себепші болды.

Базалық инфляция динамикасы жылдық көрсеткіште сондай-ақ 2007 жылғы екінші жартыжылдықта байқалған инфляциялық қысымның күшейгенін көрсетеді (4-график).

Егер бірінші жартыжылдықта 1-базалық инфляция динамикасы және 2-базалық инфляция динамикасы тұрақсыз болса – өсу бәсеңдеумен алмасса, 2007 жылғы тамыздан бастап базалық инфляция барлық әдістемелер бойынша тұрақты өсу үрдісін көрсетеді.

3-график

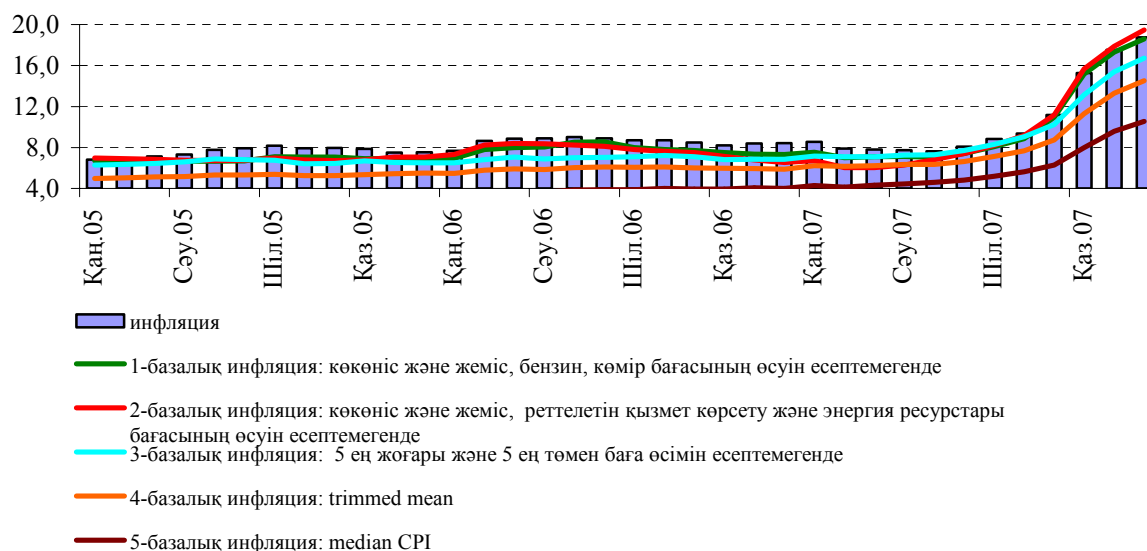
Тоқсандық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы (өткен кезеңге %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

4-график

Жылдық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы (өткен жылдың тиісті айына, %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2.3. Экономиканың нақты секторындағы бағалар

2.3.1. Өнеркәсіп өндірісіндегі бағалар

Қазақстан Республикасының Статистика агенттігінің деректері бойынша 2007 жылғы 4-тоқсанда өнеркәсіп өнімдерін өндіруші кәсіпорындар бағаларының 2006 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда өсу қарқынының айтарлықтай көтерілгені байқалды. Мәселен, бағаның өсуі 14,3% құрады, ал 2006 жылғы 4 тоқсанда баға 3,6%

төмендеген болатын. Өндірілген өнім 15,1%-ға, оның ішінде аралық тұтыну өнімдері – 15,7%, өндіріс құрал-жабдықтары – 11,5% және тұтыну тауарлары – 7,2% қымбаттады. Өнеркәсіп өнімдерін өндіруші кәсіпорындардың өндірістік сипаттағы қызметі 2,9% қымбаттады.

2007 жылғы қазан – желтоқсанда тау-кен өндіру өнеркәсібі кәсіпорындарының бағасы 22,3% (2006 жылғы 4-тоқсанда – 9,8%-ға азайды) өсті. Өнім өндірушілер бағасының өсуінің себептерінің бірі энергетикалық және басқа шикізат тауарлары бағасының өсуі болды. Мәселен, 2007 жылғы 4-тоқсанда мұнай өндіру бағасының өсуі 24,6% (2006 жылғы тиісті кезеңде – 10,1% азайды), газ конденсатының бағасы 33,3% өсті (20,7% азайды). Тұтастай алғанда 2007 жылғы қазан – желтоқсан аралығындағы кезеңде энергия ресурстары 23,5% қымбаттады, бұл ретте 2006 жылғы тиісті кезеңде бұлар 9,3% арзан болды.

Өндеу өнеркәсібіндегі бағаның өсімі, бірінші кезекте, энергия ресурстарына қалыптасып отырған баға ресурстарының ықпалынан 1,6% болды. Қара металдар прокаты бағасының 9,3% төмендегеніне қарамастан, мұнай өнімдері 13,3% қымбаттады.

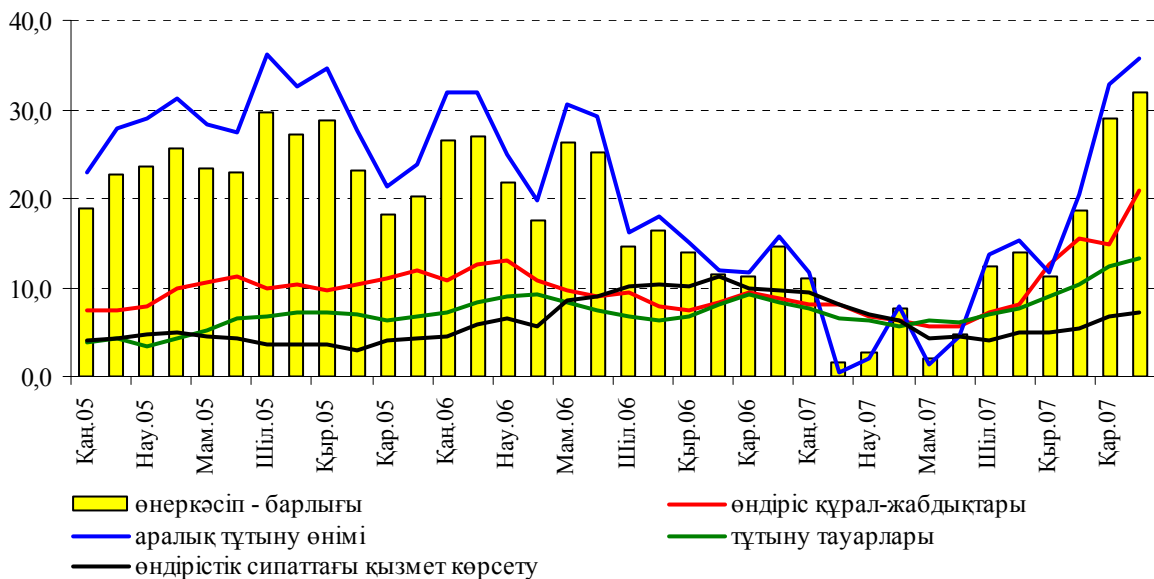
Республика кәсіпорындары өндірген тамақ өнімдері 2007 жылғы 4-тоқсанда 14,0% қымбаттады.

Электр энергиясын, газды және суды өндіру мен бөлудің бағалары мен тарифтері 2007 жылғы 4-тоқсанда 5,8% өсті (2006 жылғы 4-тоқсанда – 2,4%).

2007 жылы тұтастай алғанда өнеркәсіп өндірісіндегі баға 2007 жылғы қыркүйектегі 11,2%-дан ұлғайып, 31,9%-ға өсті. Бұл ретте жылдық көрсеткіште өндіріс құралдарының бағасы 2007 жылғы қыркүйектегі 12,5%-дан 2007 жылғы желтоқсанда 20,8% дейін өсті, аралық тұтыну өнімдеріне – 11,7%-дан 35,8%-ға дейін, тұтыну тауарларына – 9,0%-дан 13,2%-ға дейін, өндірістік сипаттағы қызмет көрсетуге – 5,0%-дан 7,3%-ға дейін (5-график) өсті.

5-график

Өнеркәсіп өнімін өндіруші кәсіпорындар бағалары индексінің динамикасы (өткен жылдың тиісті айына %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2.3.2. Ауыл шаруашылығындағы бағалар

2007 жылғы 4-тоқсанда ауыл шаруашылығы өнімін өндірушілердің сату бағалары 26,1% өсті (2006 жылғы 4-тоқсанда – 9,3%). Ауыл шаруашылығында баға динамикасы өсімдік шаруашылығы өнімдері бағасының 33,3% көтерілуі аясында қалыптасты. Мал шаруашылығы өнімі 15,3% қымбаттады.

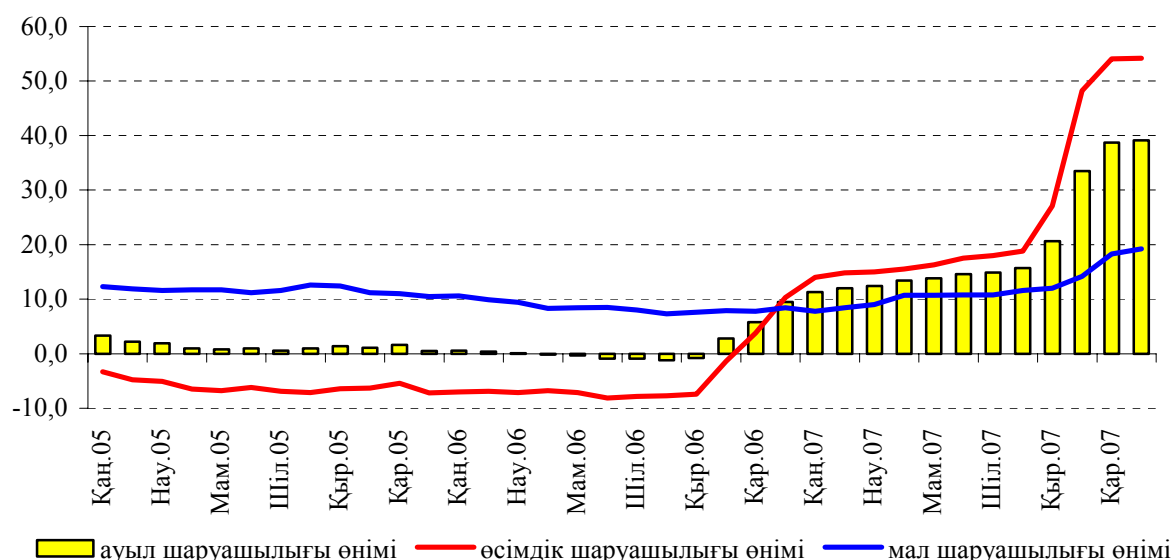
Талданып отырған кезеңде өсімдік шаруашылығы өнімі бағасының өсуіне дәнді дақылдардың 36,0% қымбаттауы себепші болды, көкөніс бағасының өсуі 16,1% құрады.

2007 жылғы қазан – желтоқсанда мал шаруашылығы өнімінің ішінде жұмыртқаның және сүттің бағасы неғұрлым дәрежеде өсті, сондай-ақ мал және құс еті қымбаттады.

Жылдық көрсеткіштегі ауыл шаруашылығы өнімі бағасының 2006 жылғы қазанда басталған өсу үрдісі жалғасты. 2007 жылғы қыркүйекте бұл динамика шапшаңдады. 2007 жылдың қорытындысы бойынша баға өсуі 39,1% жетті (2006 жылы – 9,5%). Бұл ретте мал шаруашылығы өнімі 19,2% (8,4%), өсімдік шаруашылығы өнімі – 54,2% қымбаттады (10,3%) (6-график).

6-график

Ауыл шаруашылығы өнімі бағалары индексінің динамикасы (өткен жылғы тиісті айға %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2.3.3. Кәсіпорындардың мониторингі

Кәсіпорындарға жүргізілген пікіртерім 2007 жылдың өткен тоқсанымен салыстырғанда пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың дайын өніміне сұраныстың айтарлықтай азайғанын көрсетті. 2007 жылғы 4-тоқсанда өткен тоқсандағымен салыстырғанда дайын өніміне сұраныстың өсуін пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың 30,9% белгіледі (2007 жылғы 3-тоқсанда – 36,8%). Бұл ретте тұрақты сұранысы бар кәсіпорындардың үлесі (50,1% - 52,7% дейін) және өнімдеріне сұраныс төмендеген кәсіпорындардың үлесі (11,8% - 15,5% аралығында) өсті. Нәтижесінде дайын өнімге сұраныстың өзгеруінің диффузиялық индексі 2007 жылғы 3-тоқсандағы 62,5-тен 2007 жылғы 4-тоқсанда 57,7-ге дейін төмендеді.

2008 жылғы 1-тоқсанда дайын өнімге сұраныстың өсуін пікіртерімге қатынасқан кәсіпорындардың 27,5% күтуде, сұраныстың азаюын кәсіпорындардың 11,0% ғана

күтуде. Нәтижесінде 2007 жылғы 4-тоқсанда индекстің 58,2 белгісіне дейін өсуі күтілуде (7-график).

Пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың дайын өнімнің және өндіріс үдерісінде пайдаланылатын шикізат пен материалдардың бағасына қатысты жағдай инфляциялық қысымның біршама төмендеуімен сипатталады.

Дайын өнімнің бағасын көтеруді 2007 жылғы 4-тоқсанда кәсіпорындардың 37,6% белгіледі (2007 жылғы 3-тоқсанда – 40,7%). Өнімдеріне сұраныс төмендеген кәсіпорындардың үлесі – 4,3% (2007 жылғы 3-тоқсанда – 2,6%) өсті. Нәтижесінде, дайын өнімнің бағасы өзгеруінің диффузиялық индексінің өзгеруі 2007 жылғы 3-тоқсандағы 69,0 салыстырғанда 66,6 дейін төмендегені байқалды.

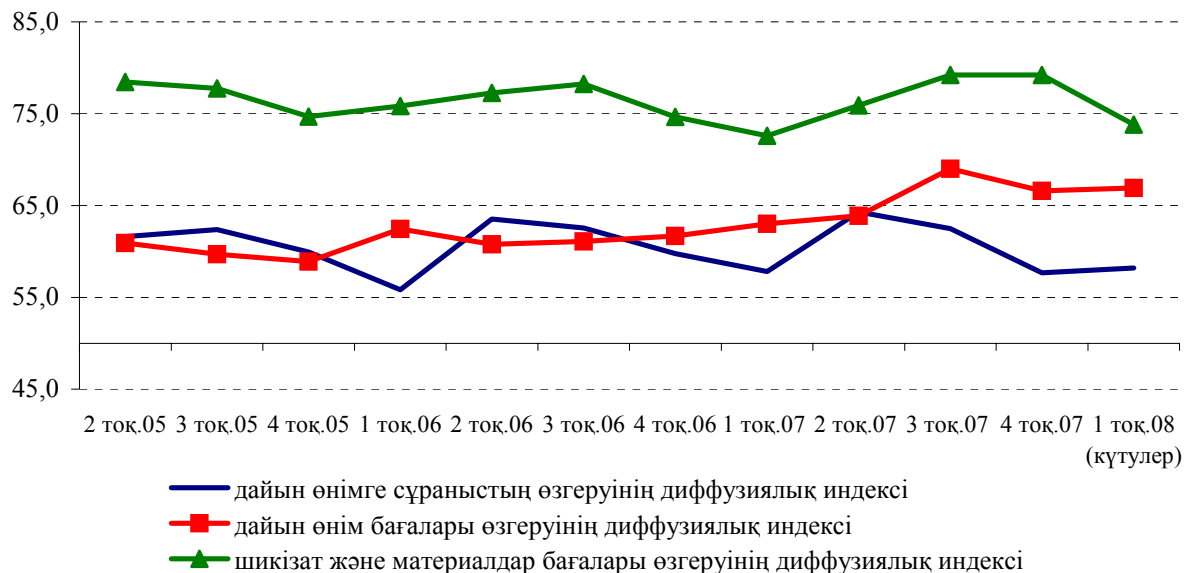
2008 жылғы 1-тоқсанда дайын өнімнің бағасы өзгеруінің диффузиялық индексінің 66,9 дейін біршама көтерілуі күтілуде. Бұл өзінің дайын өніміне бағаның 1,9% дейін төмендеуі күтілетін кәсіпорындардың үлесі айтарлықтай азайған кезде өнім бағасының өсуі болжанатын кәсіпорындар үлесінің 35,6% дейін азаюына байланысты (7-график).

Шикізат және материалдар бағасының 67,1% - 66,8% дейін өсуін белгілеген кәсіпорындардың үлесі азайды, баға тұрақтылығы туралы пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың 24,5% мәлімдеді, бұл ретте олардың үлесі өткен тоқсанда 23,5% құрады. Шикізат және материалдар бағасының төмендеуін белгілеген кәсіпорындардың үлесі іс жүзінде өзгерген жоқ (1,2% - 1,3% дейін өсті). Шикізат және материалдар бағасы өзгеруінің диффузиялық индексі бұрынғы 79,2 деңгейінде қалды.

Шикізат және материалдар бағасының өсуін күтетін кәсіпорындардың үлесі 2008 жылғы 1-тоқсанда 55,5% дейін төмендейді, өнім бағасының төмендеуі күтілетін кәсіпорындардың үлесі 0,8% құрайды. Соның салдарынан, диффузиялық индекстің 73,8 дейін төмендеуі күтіледі (7-график).

7-график

Сұраныс пен бағалар өзгерісінің диффузиялық индекстері

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Осылайша, пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың бұдан әрі бағаның өсуіне қатысты күтулері теріс көрсеткіште қалуда. Бұл туралы мәні 50 деңгейінен айтарлықтай жоғары болып отырған тиісті диффузиялық индекстерден байқауға болады.

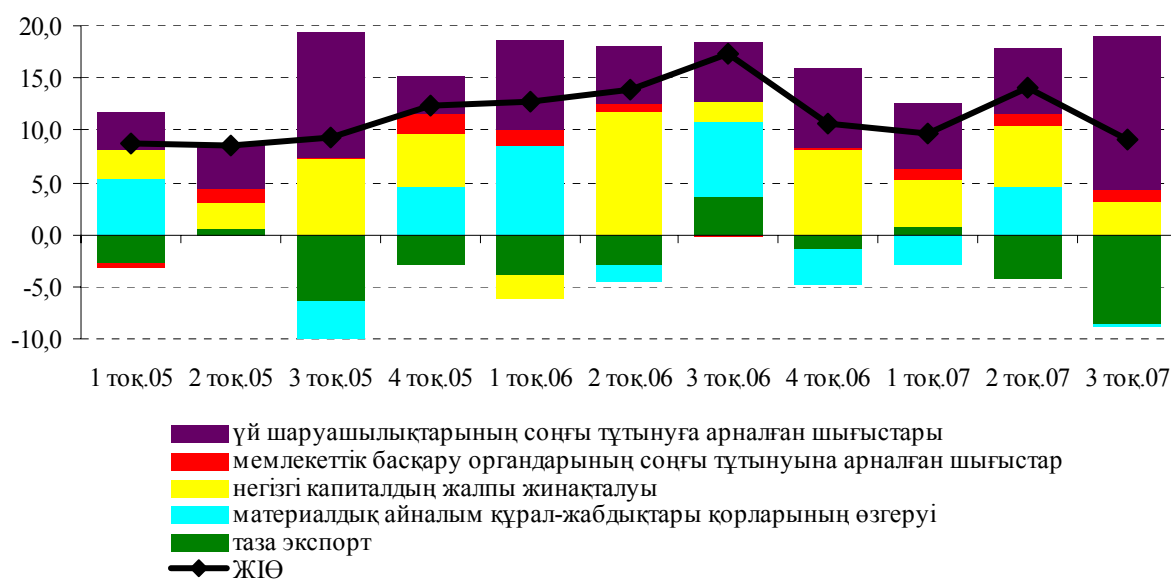
3. Инфляция факторлары

3.1. Жиынтық сұраныс

2007 жылғы 3-тоқсанда нақты ЖІӨ-нің өсуі бәсеңдеді. 2006 жылғы тиісті тоқсанмен салыстырғанда ол бағалау бойынша 9,2% ұлғайды (2007 жылғы 2-тоқсанда – 14,2%), бұған таза экспорттың күрт қысқаруы себепші болды. Алайда, ЖІӨ-нің өсу қарқынының жоғары деңгейде сақталуы үй шаруашылығы тұтынуына арналған шығыстардың жалғасып отырған өсуін қамтамасыз етті (8-график).

8-график

Жиынтық сұраныс құрамдас бөліктерінің ЖІӨ өсуіне үлесі, %-бен

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігінің деректері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептеуі

ЖІӨ өсуіне негізгі үлес үй шаруашылықтарын түпкілікті тұтынуға және негізгі капиталдың жалпы жинақталуына арналған шығыстарды қамтамасыз етуді жалғастыруда.

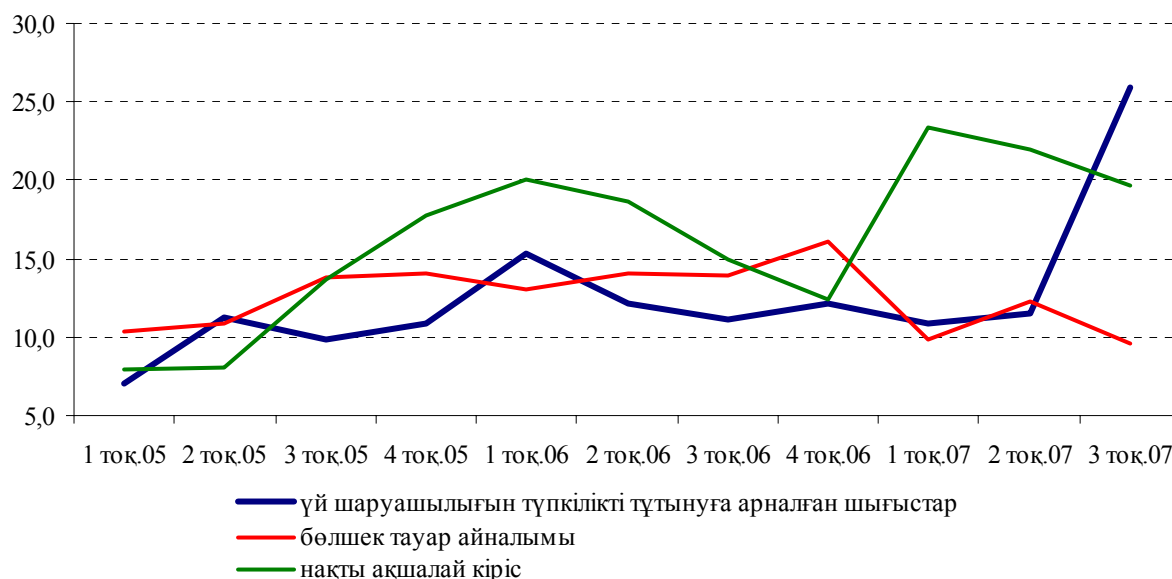
3.1.1. Жеке тұтыну және инвестициялық сұраныс

2007 жылғы 3-тоқсанда үй шаруашылықтарын түпкілікті тұтыну шығыстары 2006 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда бағалау бойынша 25,9% өсті (2007 жылғы 2-тоқсанда – 11,5%).

Үй шаруашылықтарын тұтынудың ұлғаюына халық кірісі өсуінің жалғасуы себепші болды. 2007 жылғы 3-тоқсанның қорытындысы бойынша номиналдық ақша кірісі жан басына шаққанда 2006 жылғы 3-тоқсандағымен салыстырғанда 31,5%, ал нақты көрсеткішпен – 19,7% өсті (2007 жылғы 2-тоқсанда – 22,0%).

Нәтижесінде, 2007 жылғы шілде – қыркүйекте бөлшек тауар айналымының өсуі 2006 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 9,6% бағаланады (2007 жылғы 2-тоқсанда – 12,3%) (9-график).

9-график

**Халықтың шығыстары мен кірістерінің динамикасы
(өткен жылғы тиісті кезеңге %-бен)**

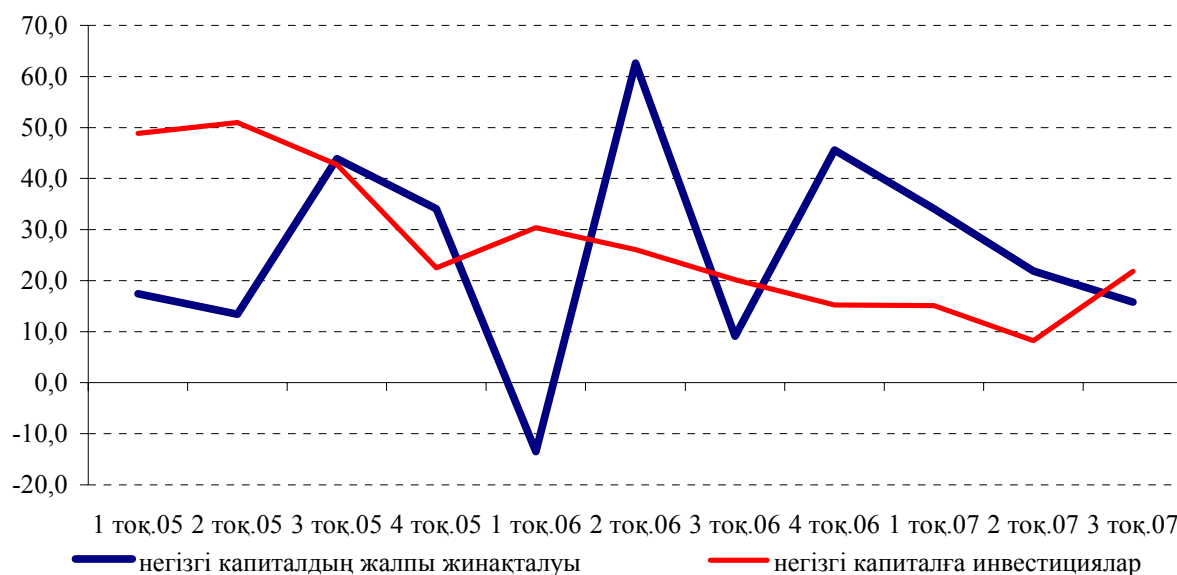
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігінің деректері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептеуі

Сондай-ақ үй шаруашылығын тұтынудың өсуіне азаматтардың тұтыну мақсаттарына арналған банктер берген кредиттердің көлемінің өсуі себепші болғанын атап айту қажет. 2007 жылғы 3-тоқсанда азаматтардың тұтыну мақсаттарына арналған банктер берген кредиттердің көлемі 18,9% ұлғайды. 2007 жылғы қыркүйекте 2006 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда азаматтардың тұтыну мақсаттарына арналған банктер берген кредиттердің көлемі 2,0 есе өсті.

2007 жылғы 3-тоқсан ЖІӨ құрылымындағы негізгі капиталдың жалпы жинақталуына шығыстардың өсу қарқынының бұдан әрі бәсеңдеуімен сипатталды. Негізгі капиталдың жинақталу көлемінің өсуі 2006 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 15,8% бағаланды, бұл 2007 жылғы 2-тоқсандағы 21,9% жетті. Бұл ретте 2007 жылғы 3-тоқсанда негізгі капиталға инвестициялардың көлемі 2007 жылғы 2-тоқсандағы 8,2% салыстырғанда 21,8% ұлғайды (10-график).

10-график

Негізгі капиталға инвестицияларға шығыстардың динамикасы (өткен жылғы тиісті кезеңге %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігінің деректері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептеуі

3.1.2. Мемлекеттік тұтыну

2007 жылғы 3-тоқсанда мемлекеттік басқару органдарының түпкілікті тұтынуына арналған шығыстар 2006 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда бағалау бойынша 18,8% ұлғайды (2007 жылғы 2-тоқсанда – 14,2%).

Тұтастай алғанда 2007 жылғы 3-тоқсанда мемлекеттік бюджеттің шығыстары 770,7 млрд. теңге сомаға немесе ЖІӨ-ге шаққанда 22,8% қаржыландырылды. 2006 жылғы тиісті кезеңнің көрсеткіштерімен салыстырғанда ол 50,5% ұлғайды.

Мемлекеттік бюджеттің ағымдағы шығындары 471,5 млрд. теңге сомасында қаржыландырылды, бұл 2006 жылғы тиісті кезеңдегіге қарағанда 33,1% көп.

Мемлекеттік бюджеттің күрделі шығындары 2007 жылғы 3-тоқсанда 2006 жылғы тиісті кезеңдегімен салыстырғанда 93,0% ұлғайды. 2007 жылғы 3-тоқсанда бюджеттік кредиттер 87,3% азайды, қаржы активтерін сатып алуға арналған шығыстар 2,1 есе өсті.

2007 жылғы 3-тоқсанда мемлекеттік бюджеттің түсімдері 730,6 млрд. теңгені құрады немесе ЖІӨ-ге шаққанда 21,6%. Олар өткен жылдың тиісті кезеңіндегі көрсеткіштермен салыстырғанда 55,4% өсті. Кірістердің өсімі салықтық емес түсімдер, салықтық түсімдер көлемінің ұлғаюымен, сондай-ақ ресми трансферттермен қамтамасыз етілді.

2007 жылғы 3-тоқсанда мемлекеттік бюджеттің негізгі түсімдері салық түсімдері (77,8%) және ресми трансферттер (10,2%) болып табылды.

Салық түсімдері құрылымында жеке табыс салығы, қосылған құн салығы, әлеуметтік салық, акциздер бойынша түсімдер ұлғайды. Корпоративтік табыс салығы 18,1%, ал табиғи ресурстарды пайдаланғаны үшін түсімдер 2,2 есе ұлғайды.

2007 жылғы 3-тоқсанда республикалық бюджетке Ұлттық қордан 74,0 млрд. теңге сомасында кепілдік берілген трансферт алынды.

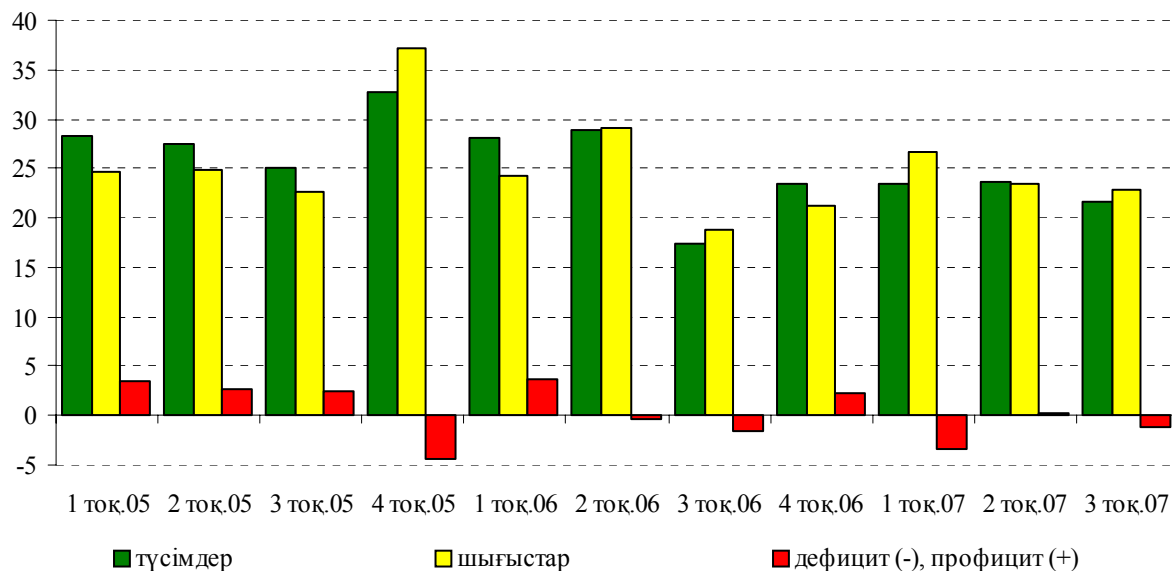
2007 жылғы 3-тоқсанда шығыстардың мемлекеттік бюджеттің түсімдерінен асып түсуі нәтижесінде 2006 жылғы 3-тоқсандағы 42,1 млрд. теңге мөлшеріндегі

дефицитке карағанда 40,1 млрд. теңге дефицитпен қалыптасты (ЖІӨ-ге 1,2%) (11-график).

11-график

Мемлекеттік бюджеттің орындалуы, ЖІӨ-ге %-бен

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігі

2007 жылғы қыркүйекте Үкіметтің ішкі борышы 2007 жылғы маусыммен салыстырғанда 9,1%-ға 478,6 млрд. теңгеге дейін өсті және ұзақ мерзімді қазынашылық облигациялар шығарумен қамтамасыз етілді.

Үкіметтің сыртқы борышы 2007 жылғы 3-тоқсанда 2,7%-ға 1,4 млрд. АҚШ долл. дейін ұлғайды.

3.1.3. Сыртқы сектор

– Әлемдік бағалар

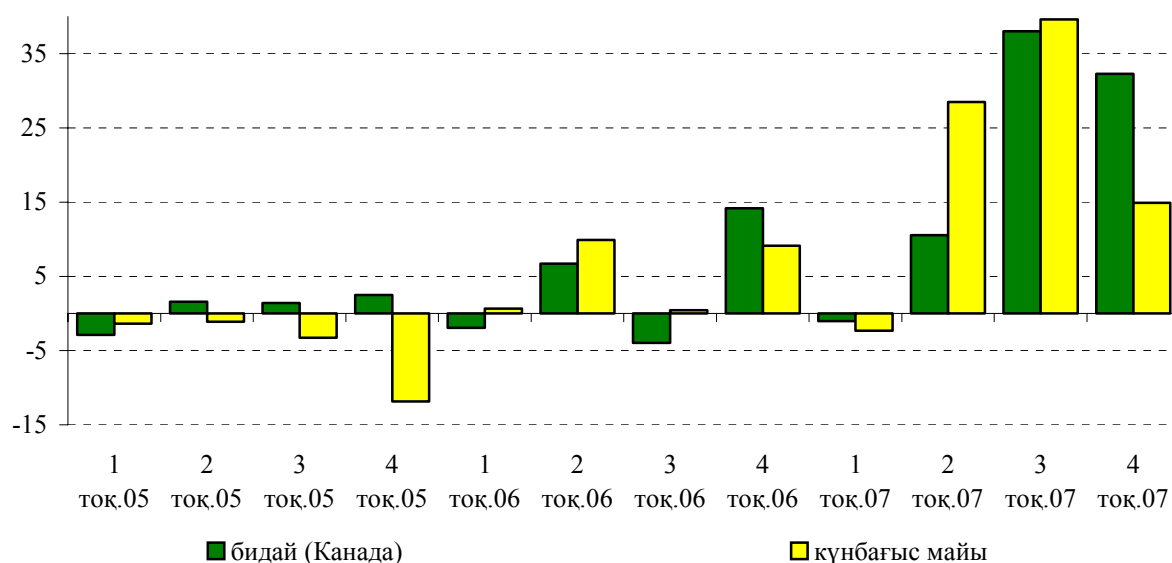
2007 жылғы 4-тоқсанда әлемдік азық-түлік нарықтарындағы ахуал тұрақсыз болып қалды. Бұл ретте дәнді дақылдар мен өсімдік майының бағасының өсуі жалғасты.

2007 жылғы қазан – желтоқсанда бидайдың (Канада) бағасы ХВҚ деректері бойынша 32,3%, ал тұтастай алғанда 2007 жылдың қорытындысы бойынша – 2 есе өсті (12-график).

2007 жылғы 4-тоқсанда өсімдік майына әлемдік сұраныс жоғары күйінде қалды. Өндіріс деңгейінің жеткіліксіздігі әлемдік нарықта өсімдік майы бағасының бұдан әрі өсуіне себепші болды. Атап айтқанда, 2007 жылғы 4-тоқсанда күнбағыс майының бағасы 14,9%, 2007 жылы – 2 есе өсті (АҚШ Ауыл шаруашылығы департаментінің деректері бойынша) (12-график).

12-график

Бидай мен күнбағыс майының әлемдік бағалары индексінің динамикасы (өткен кезеңге %-бен)

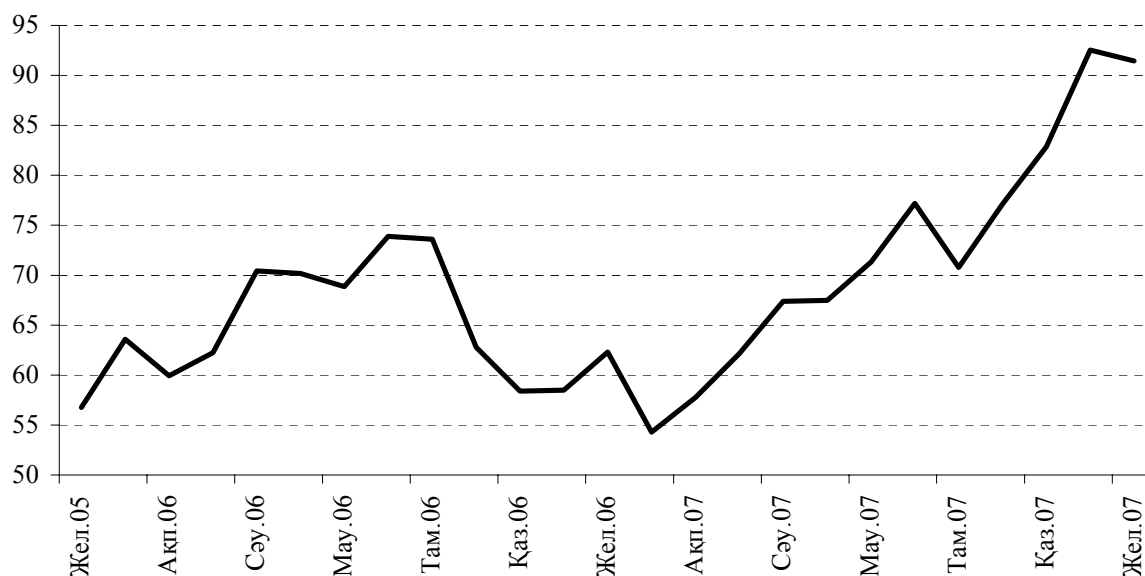
Дерек көзі: Халықаралық Валюта қоры, АҚШ ауыл шаруашылығы департаменті

Энергия ресурстарының әлемдік нарықтары 2007 жылғы қазан – желтоқсанда тұрақсыз күйінде қалды. 2007 жылғы қарашада мұнай бағасының айтарлықтай өсуі белгіленді, алайда желтоқсанда жағдай біршама тұрақтандырылды.

2007 жылғы 4-тоқсанда Brent сұрыпты мұнайға, ХВҚ деректері бойынша, баға 18,6% өсті және орта есеппен бір баррель үшін 88,9 АҚШ долл. құрады (13-график). Бұл ретте 2007 жылдың қорытындысы бойынша баға 46,8% өсті және орта есеппен бір баррель үшін 72,7 АҚШ долл. деңгейінде қалыптасты.

13-график

Бrent сұрыпты мұнайдың әлемдік бағасының динамикасы (бір баррель үшін АҚШ долл.)

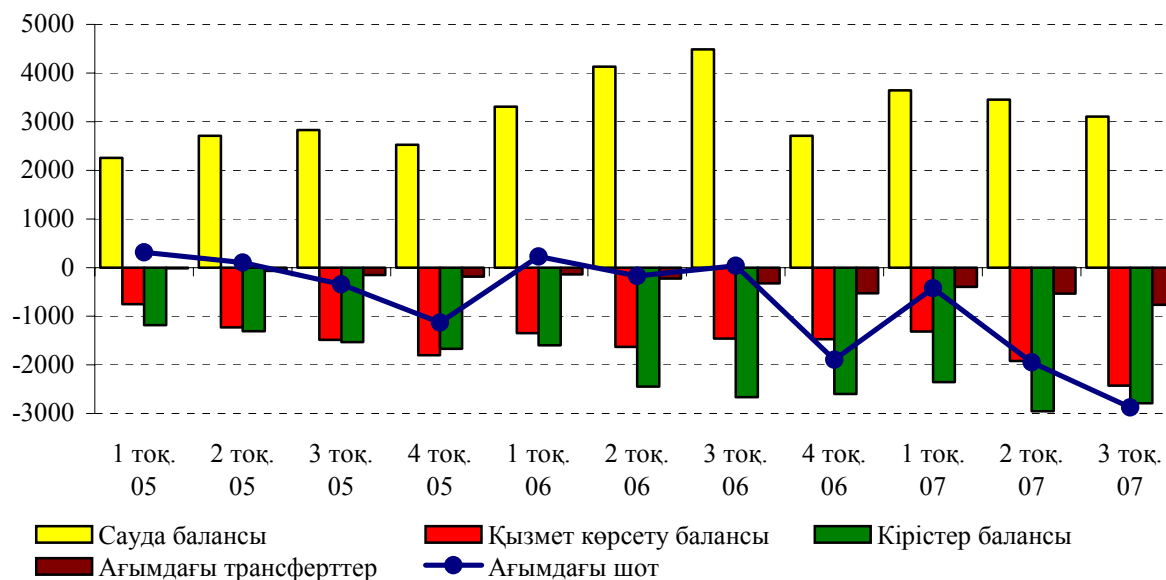
Дерек көзі: Халықаралық Валюта Қоры

– Төлем балансы

2007 жылғы 3-тоқсанда төлем балансының ағымдағы операциялар шоты 2,9 млрд. АҚШ долл. дефицитпен қалыптасты (14-график).

14-график

Ағымдағы операциялар шотының балансы, млн. АҚШ долл.

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Ағымдағы төлемдер ағымдағы түсімдерге қарағанда қарқындап өсуде, бұл ретте айтарлықтай өсу төлемдердің барлық құрамдас бөліктері бойынша болды. Ағымдағы төлемдердің көлемі 2006 жылғы 3-тоқсанмен салыстырғанда 35,3% өсті, оның ішінде тауар импортына арналған шығыстар – 34,5%, қызмет көрсету импорты – 50,1%, резидент еместердің кірістері – 21,0%, ал трансферттік төлемдер – 59,2%.

Ағымдағы түсімдер, негізінен (2007 жылғы 3-тоқсанда 85,3%) өсу қарқыны ағымдағы төлемдердің өсу қарқынынан айтарлықтай артта қалатын тауарлар экспортынан түсетін түсімдерден қалыптастырылады (2006 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 8,4%). Басқа ағымдағы операциялардан кірістердің абсолютті мәндердегі өсімі аса маңызды емес, сондықтан 2007 жылдың нәтижелері бойынша ағымдағы шот дефицитінің бұдан әрі кеңейетінін күту қажет.

2007 жылғы 3-тоқсанда тауарлар экспорты 12,1 млрд. АҚШ долл., ал олардың импорты – 9,0 млрд. АҚШ долл. құрады. Тауарлар импортына арналған шығыстардың жоғары өсу қарқыны салдарынан тауарлардың таза экспортының көрсеткіші 2007 жылғы 3-тоқсанда 2006 жылғы осындай кезеңдегіге қарағанда 30,5% төмен болды және 3,1 млрд. АҚШ долл. құрады.

Қаржылық шот операциялары бойынша ресурстардың таза түсімі талдама көрсеткішпен (резервтік активтерді есепке алмағанда) 371,1 млн. АҚШ долл. құрады (2006 жылғы 3-тоқсанда 2,4 млрд. АҚШ долл.). Резиденттердің шетелдік активтері 5,2 млрд. АҚШ долл. азайған кезде, резиденттердің сыртқы міндеттемелері 2,6 млрд. АҚШ долл. азайды. Бұл ретте банк секторының сыртқы борыштық міндеттемелері 3,3 млрд. АҚШ долл. төмендеді.

Қазақстандық резиденттердің халықаралық капитал нарықтарындағы заем ресурстарына шектелген кіруі жағдайында елге тікелей шетелдік инвестициялардың тұрақты жоғары ағынын сақтау төлем балансының тұрақтылығын қамтамасыз ететін негізгі фактор болып табылады.

Тікелей инвестициялау операциялары бойынша оң баланс 2006 жылғы осындай кезеңге қарағанда 22,3 % өсіп, 2007 жылғы 3-тоқсанда 1,5 млрд. АҚШ долл. болды.

2007 жылғы 3-тоқсанда банк секторының операциялары бойынша ресурстардың таза ағыны 827 млн. АҚШ долл. құрады (2006 жылғы 3-тоқсанда 2,0 млрд. АҚШ долл.).

Төлем балансы операциялары бойынша теріс сальдо (талдама көрсетуде) 2007 жылғы 3-тоқсанда 4,4 млрд. АҚШ долл. құрады (2006 жылғы 3-тоқсанда оң сальдо 287,5 АҚШ долл. мөлшерінде).

– Сауда талаптары және нақты тиімді айырбас бағамы

2007 жылғы 3-тоқсанда сауда талаптарының жиынтық индексі 2006 жылғы 3-тоқсандағы осындай көрсеткіштен 4% төмен болды. Бұл ретте сауда талаптары еуро аймақ елдерімен 4% нашарлады, Ресеймен – 2006 жылғы 3-тоқсандағы деңгейде қалды (1-кесте)

1-кесте

Баға индекстерінің және сауда талаптарының өзгеруі (өткен жылғы тиісті кезеңге %)

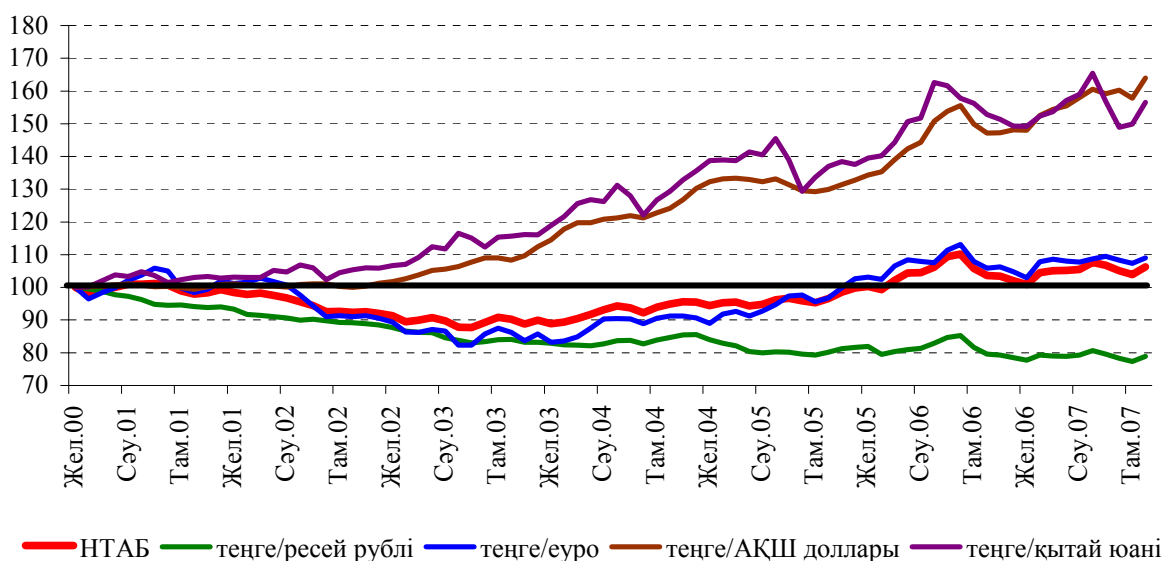
	1 тоқ.06	2 тоқ.06	3 тоқ.06	4 тоқ.06	1 тоқ.07	2 тоқ.07	3 тоқ.07
Экспорттық бағалар	36	27	33	13	6	8	8
Импорттық бағалар	11	15	21	16	19	18	12
Сауда талаптары	22	11	10	-3	-10	-8	-4
оның ішінде:							
Еуроаймақ елдері							
Экспорттық бағалар	43	33	40	13	5	2	-1
Импорттық бағалар	12	11	20	20	28	22	2
Сауда талаптары	28	20	17	-6	-18	-17	-3
Ресей							
Экспорттық бағалар	1	-13	4	0	0	19	17
Импорттық бағалар	9	16	17	16	15	14	17
Сауда талаптары	-7	-25	-11	-13	-13	4	0

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2007 жылғы 3-тоқсанның қорытындысы бойынша өткен кезеңмен салыстырғанда теңгенің нақты тиімді айырбас бағамының индексі 1,4% әлсіреді. Бұл ретте ТМД елдерінің валюталар қоржынында теңге 2,1%, басқа елдердің валюталар қоржынына 1,2% әлсіреді. Теңге АҚШ долларына қатынасы бойынша нақты көрсетуде 0,9% нығайды, еуроға қатысты 0,4%, Ресей рубліне қатысты 2,0% әлсіреді (15-график).

15-график

Теңгенің нақты айырбас бағамдарының индекстері (2000 жылғы желтоқсан = 100%)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Теңге бағамының салыстырмалы түрде өзгеруінің қазақстандық өндірушілердің бәсеке қабілеттілігіне теріс ықпалының әлуеті және сауда балансының энергия тасымалдағыштардың әлемдік бағасының төмендеуіне әлсіреуі елеулі түрде сыртқы сауда операцияларының елдік және тауарлық құрылымымен шектеледі. Еуропа және доллар аймағы елдерімен саудада мұнай және басқа да шикізат тауарлары, яғни бағамның салыстырмалы түрдегі өзгеру ықпалына неғұрлым аз ұшыраған тауарлар экспорты басым. Ресей Федерациясымен сауда құрылымында валюта бағамының салыстырмалы түрде өзгеруіне неғұрлым сезімтал тауарлар тобы басым түседі.

– Теңгенің номиналдық айырбас бағамы

2007 жылғы 4-тоқсанда ішкі валюта нарығындағы ахуал тұрақты болды. Тұтастай алғанда, тоқсанның қорытындысы бойынша теңге бағамы АҚШ долларына қатысты 120,96 теңге/АҚШ долл. 120,30 теңге/АҚШ долл. дейін 0,5% нығайды.

2007 жылғы 4-тоқсанда теңгенің орташа алынған айырбас бағамы 2007 жылғы 3-тоқсанның көрсеткіштерімен салыстырғанда 2,0% нығайып, 1 АҚШ доллары үшін 120,78 теңгені құрады. Тоқсан ішінде теңге АҚШ долларына қатысты 1 АҚШ доллары үшін 120,30 теңге – 121,0 теңге ауқымында өзгерді (16-график).

16-график

Теңгенің АҚШ долларына шаққандағы номиналдық айырбас бағамының динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

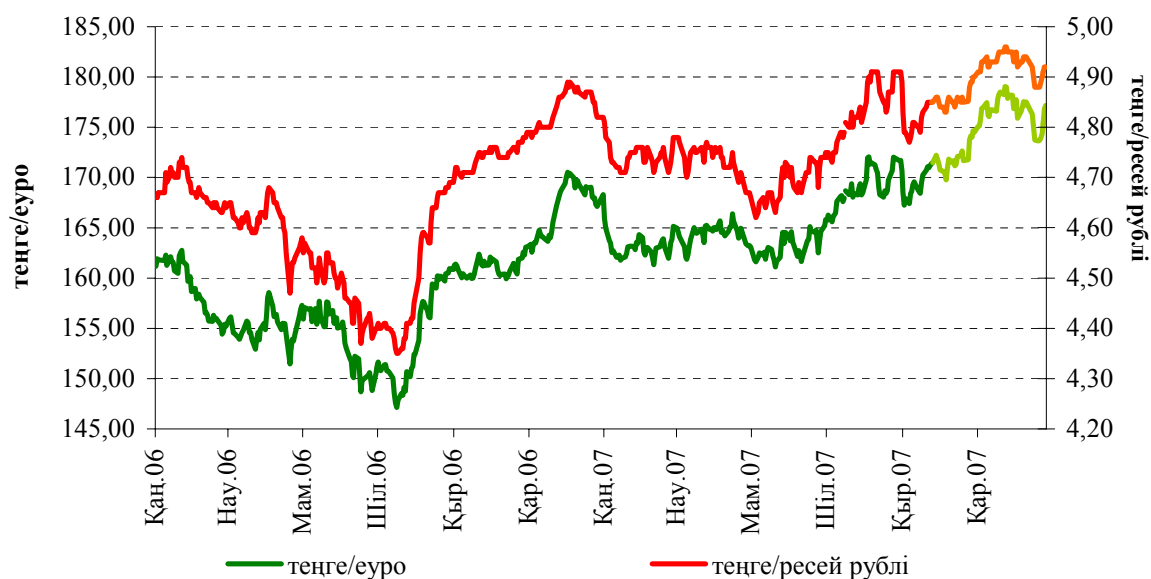
4-тоқсанның ішінде теңгенің АҚШ долларына қатысты айлар бойынша нығаюы біркелкі болды (қазанда және қарашада – 0,1%, желтоқсанда – 0,4%).

Ішкі валюта нарығындағы биржа бөлігінде еуромен және Ресей рубльдерімен мәмілелердің көлемі аз күйінде қалуы себепті теңгенің осы валюталарға қатысты бағамы АҚШ долларына кросс-бағам негізінде есептеледі. Тиісінше, теңгенің еуроға және Ресей рубліне бағамы динамикасы теңгенің АҚШ долларына динамикасы, халықаралық қаржы нарығындағы бірыңғай Еуропа валютасымен және Ресей рублінің валюталар қоржынына айырбас бағамына қатысты Ресей Орталық Банкі саясатымен айқындалды.

2007 жылғы 4-тоқсанда теңгенің еуроға және Ресей рубліне қатысты ресми бағамы тиісінше 3,3% және 1,4% әлсіреді (17-график).

17-график

Теңгенің еуроға және Ресей рубліне шаққандағы ресми бағамының динамикасы

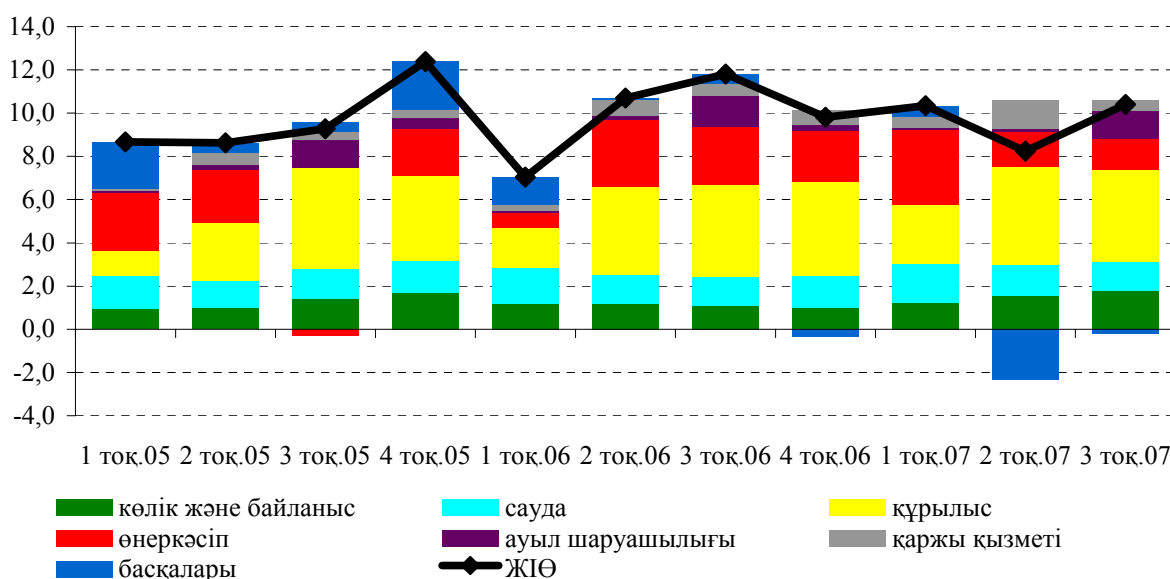
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

3.2. Өндіріс

2007 жылғы 3-тоқсанда ЖІӨ көлемі ағымдағы бағамен 3400,5 млрд. теңгені құрады. Нақты ЖІӨ өсуі 2006 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 10,4% бағаланады. ЖІӨ өсуі өткен тоқсандағы көрсеткіштермен салыстырғанда шапшаңдады, бұл ауыл шаруашылығында, өнеркәсіпте, көлікте және байланыста өндіріс көлемінің өсу қарқынының ұлғаюына байланысты (18-график).

18-график

Нақты жалпы ішкі өнімнің өсуі (өткен жылғы тиісті кезеңге %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігінің деректері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептеуі

Кредиттік ресурстарға қол жеткізудің шектелуіне қарамастан, нақты ЖІӨ өсуінде құрылыс маңызды рольді қамтамасыз етуде. 2007 жылғы 3-тоқсанда ауыл шаруашылығының үлесі айтарлықтай өсті.

3.3. Еңбек нарығы

3.3.1. Жұмыспен қамту және жұмыссыздық

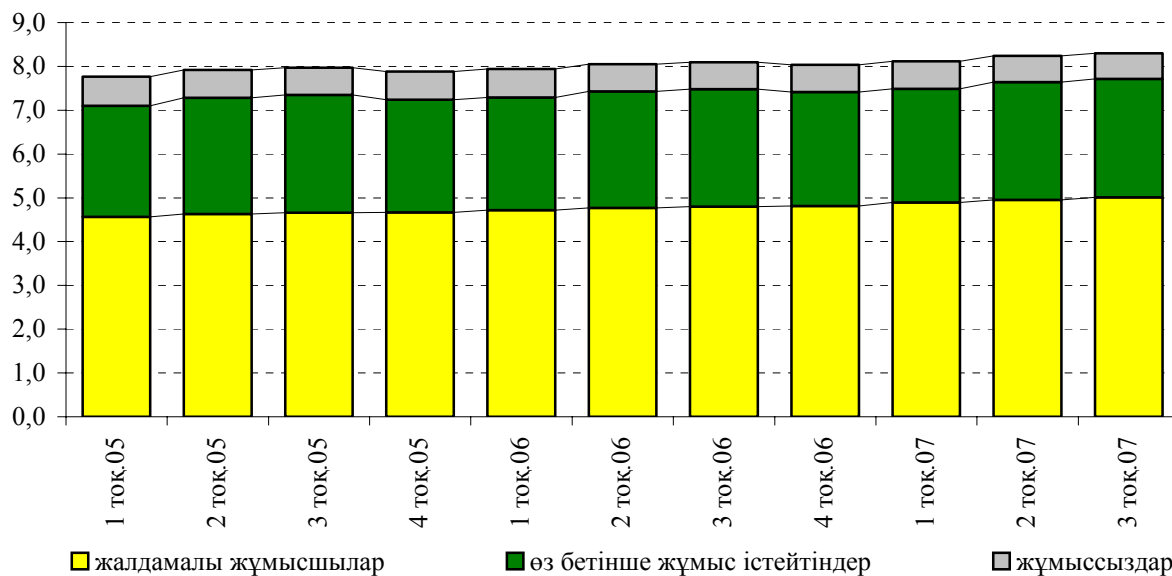
2007 жылғы 4-тоқсанда экономикада жұмыспен қамтылғандар саны қысқарды. Олардың саны 7,7 млн. адамды құрады, бұл өткен тоқсандағыға қарағанда 0,4% аз. Жалдамалы қызметкерлердің саны 0,5%, 5 млн. адамға дейін өсті, ал өз бетінше жұмыс істейтіндер саны 2,2%, 2,6 млн. адамға дейін қысқарды.

Мемлекеттік және мемлекеттік емес ұйымдардағы жалдамалы қызметкерлердің құрылымында 4,1 млн. адам (жалдау бойынша барлық жұмыс істейтіндердің 80,8%), жеке тұлғаларда – 0,6 млн. адам (11,2%), шаруа (фермерлік) қожалықтарда – 0,4 млн. адам (8%) жұмыс істеді.

2007 жылғы 4-тоқсанда жұмыссыздар саны 579,0 мың адамды құрады және жылдың өткен кезеңімен салыстырғанда 0,8% қысқарды (19-график).

19-график

Экономикалық белсенді халықтың құрылымы, млн. адам

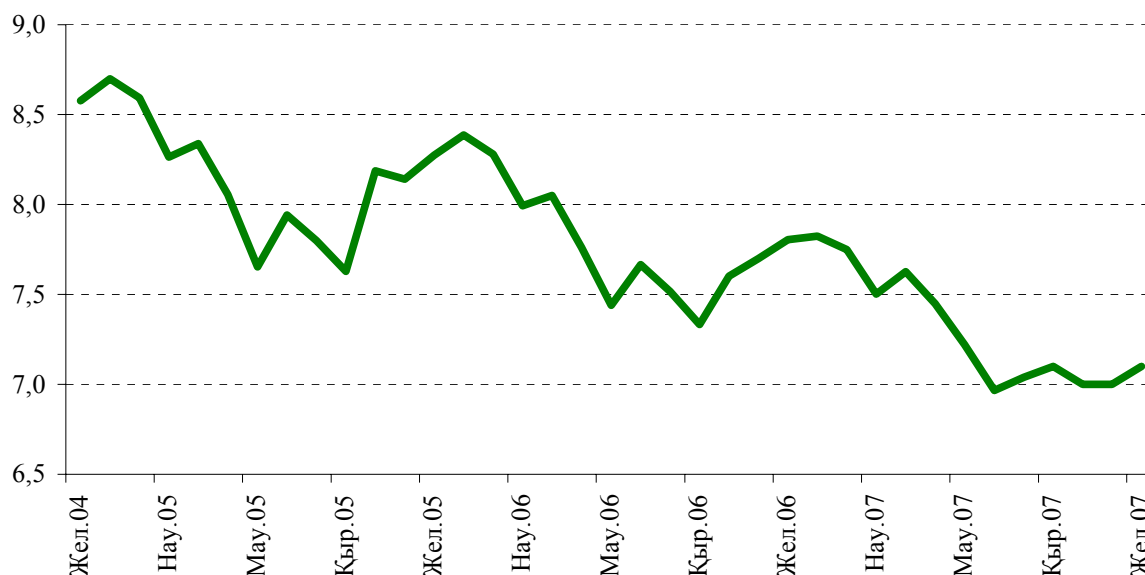
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2007 жылғы 4-тоқсанда жұмыссыздық деңгейі өткен тоқсандағы деңгейде – 7,0% сақталды (20-график).

20-график

Нақты жұмыссыздық деңгейі, %

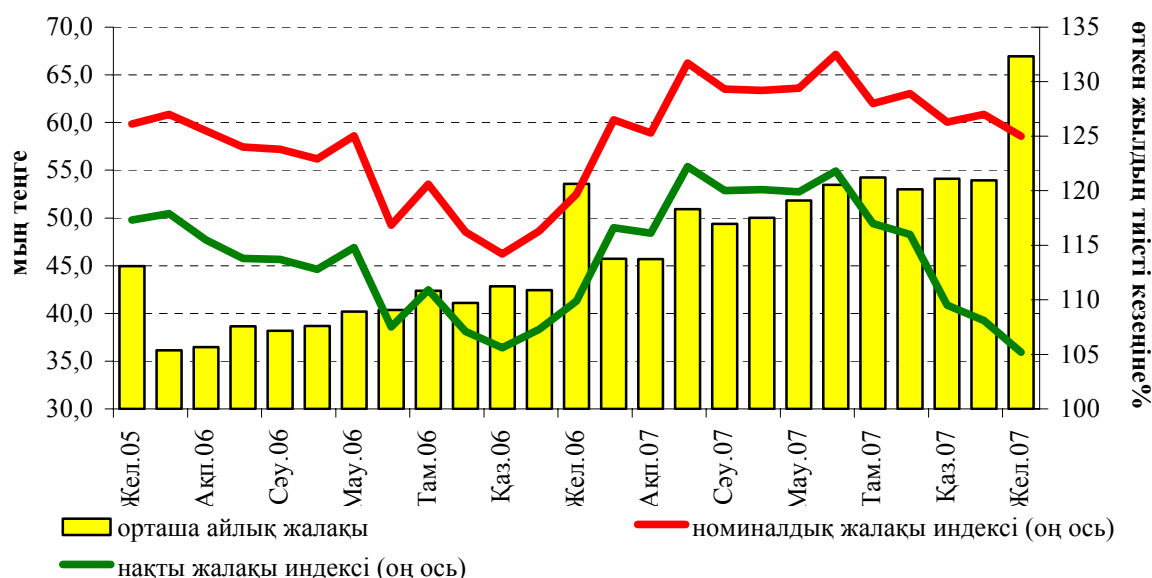
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

3.3.2. Жалақы және өнімділік

2007 жылғы 4-тоқсанда жалақының маусымдық көтерілуі байқалды. Орташа айлық жалақы 2006 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 26,2% өсті. Бұл ретте инфляцияның күрт өсуі жалақының сатып алу қабілетінің төмендеуіне алып келді. Нақты көрсеткіште ол 7,7% артты (2007 жылғы 3-тоқсанда – 18,3%) (21-график).

21-график

Жалақы динамикасы

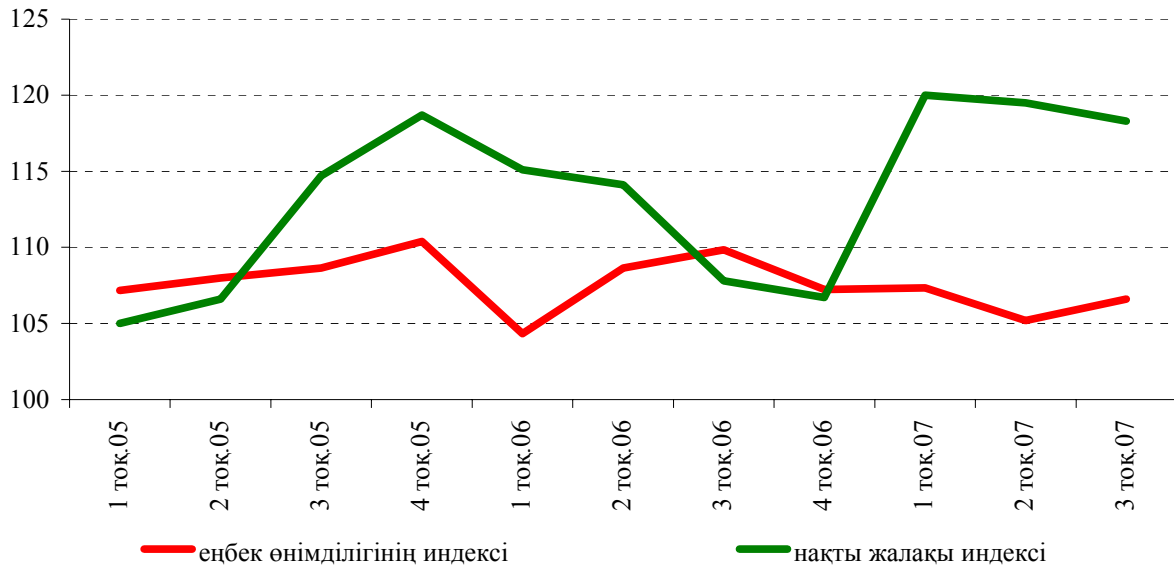
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

ЖІӨ-нің жоғары өсу қарқынына қарамастан, еңбек өнімділігінің айтарлықтай дәрежеде артуы экономикадағы еңбекпен қамтылудың өсуімен шектелуде. 2007 жылғы

3-тоқсанда ЖІӨ өсу қарқынының және еңбекпен қамтылудың өсуінің бір мезгілде жеделдеуіне қарамастан еңбек өнімділігінің өсу қарқыны артты (22-график).

22-график

**Еңбек өнімділігінің динамикасы
(өткен жылғы тиісті айға %-бен)**

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

4. Ақша агрегаттары

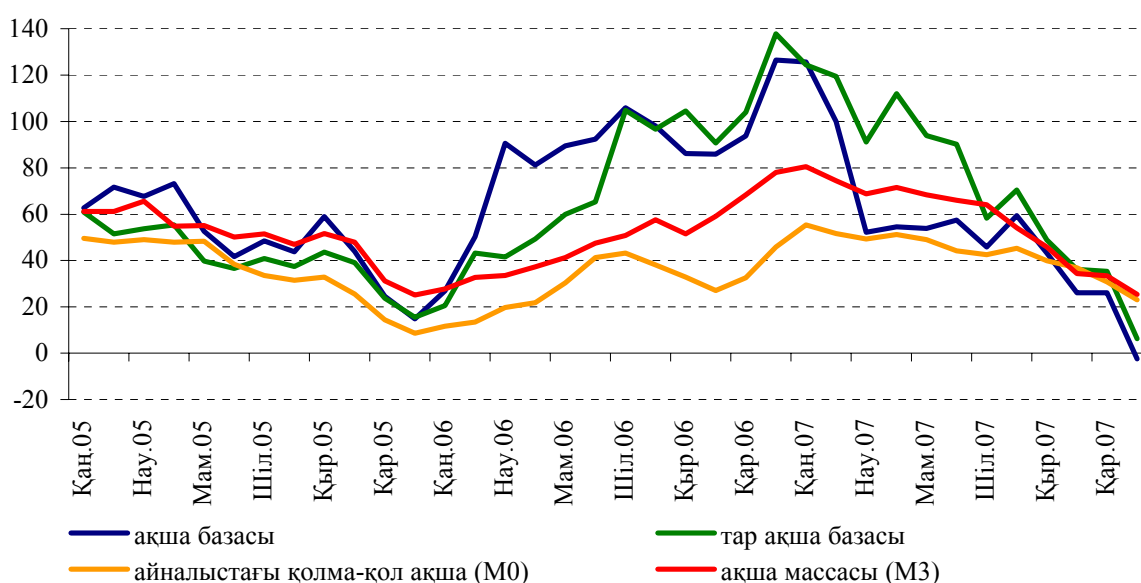
4.1. Ақша агрегаттары

Ақша ұсынысы көрсеткіштерінің динамикасы іс жүзінде 2007 жыл бойы өсудің жоғары емес көрсеткіштерін көрсетті.

Алайда, 2007 жылғы қаңтарда және ақпанда ақша ұсынысы айтарлықтай өскеннен кейін, 2007 жылғы наурыздан бастап ақша агрегаттарының өзгеру қарқыны аз ғана болды (23-график).

23-график

Ақша агрегаттарының динамикасы (өткен жылғы тиісті айға %)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.1.1. Ақша базасы

Ақша базасы 2007 жылғы желтоқсанның аяғында 1 464,1 млрд. теңгені құрады. 2007 жылғы 4-тоқсанда ақша базасының тарылуы 14,5% құрады. 2007 жылғы 4-тоқсанда тар ақша базасы 14,9% тарылды.

2007 жылғы желтоқсанда 2006 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда ақша базасы 2,5% тарылды. Мұндай тарылу Ұлттық Банктің халықаралық резервтерінің төмендеуімен қамтамасыз етілді.

2007 жылғы желтоқсанда Ұлттық Банктің таза халықаралық резервтері 2006 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда 12,7% 2 120,4 млрд. теңгеге дейін азайды (17,6 млрд. долл.). Ішкі валюта нарығында валютаны сату, Ұлттық Банктің Қаржы министрлігінің сыртқы борышына қызмет көрсету және алтынвалюта резервтері шоттарынан Ұлттық қордың активтерін толықтыру бойынша операциялары, Үкіметтің Ұлттық Банктегі шоттарына валютаның түсуіне қарамастан банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттардағы шетел валютасындағы қалдықтардың азаюы таза валюталық қорлардың (ЕАВ) 11,1% азаюына алып келді. Алтындағы активтер әлемдік нарықтардағы оның бағасының өсуі нәтижесінде 34,6% ұлғайды.

Тар ақша базасы 2007 жылғы желтоқсанда 2006 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда 6,2% кеңейді. Бұл ретте оның құрылымында банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы қалдықтары айтарлықтай дәрежеде ұлғайды, бұл Ұлттық Банктің банктерге қайта қаржыландыру заемдарын беру механизмінің өзгеруіне байланысты (2-кесте).

2-кесте

**Ұлттық Банк активтерінің және пассивтерінің өзгеру динамикасы
(өткен жылғы тиісті кезеңге %)**

	1 тоқ.07	2 тоқ.07	3 тоқ. 07	4 тоқ. 07
Таза халықаралық резервтер	87,5	75,3	30,4	-12,7
Таза ішкі активтер	-184,1	-114,9	6,5	51,0
Үкіметке таза талаптар	10,7	-2,2	-3,0	72,4
Қаржы ұйымдарына талаптар	-369,4	-119,7	35,8	75,1
Қалған экономикаға талаптар	-77,9	-72,7	-70,3	21,8
Басқа таза ішкі активтер	-57,0	-209,6	-49,9	-81,8
Ақша базасы	52,2	57,4	43,2	-2,5
Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақша	54,0	49,3	43,9	25,1
Банктердің аударылатын депозиттері	200,4	202,3	59,0	-16,2
Банктердің басқа депозиттері	-17,1	-68,7	-90,5	-92,4
Тар ақша базасы	91,1	90,2	48,8	6,2

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.1.2. Ақша массасы

2007 жылғы 4-тоқсанда ақша массасының ұлғаюы 3,4%-ды 4 629,8 млрд. теңгені құрады. Банк жүйесінің таза сыртқы активтері 21,7% төмендеді, ішкі активтері 2,5% ұлғайды.

2007 жылғы желтоқсанда 2006 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда ақша массасының өсуі банк жүйесінің ішкі активтерінің ұлғаюы нәтижесінде 25,9% құрады, бұл ретте олардың таза сыртқы активтері қысқаруда (3-кесте).

3-кесте

**Ақша массасы өзгерістерінің динамикасы
(өткен жылдың тиісті кезеңіне %)**

	1 тоқ. 07	2 тоқ. 07	3 тоқ.07	4 тоқ. 07
Таза сыртқы активтер	-35,2	-138,3	-666,3	-211,8
Ішкі активтер	91,5	94,4	77,6	67,1
Үкіметке талаптар	1 397,1	-1 538,8	-125,8	-247,3
Экономикаға талаптар	93,0	108,0	83,6	51,4
Басқа да таза ішкі активтер	-96,9	-136,6	-92,4	-34,3
Ақша массасы	68,7	66,0	46,7	25,9
Айналыстағы қолма-қол ақша	49,3	44,2	39,9	23,1
Резиденттердің депозиттері	73,2	71,6	48,2	26,4

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Банк жүйесінің таза сыртқы активтерінің құрылымындағы Ұлттық Банктің таза халықаралық резервтері 12,7% азайды, банктердің таза сыртқы активтері 39,7% қысқарды. Банктердің сыртқы активтерінің азаюы резидент еместердің алдындағы,

әсіресе олардан тартылған кредиттер бойынша міндеттемелердің өсуімен (41,6%) байланысты.

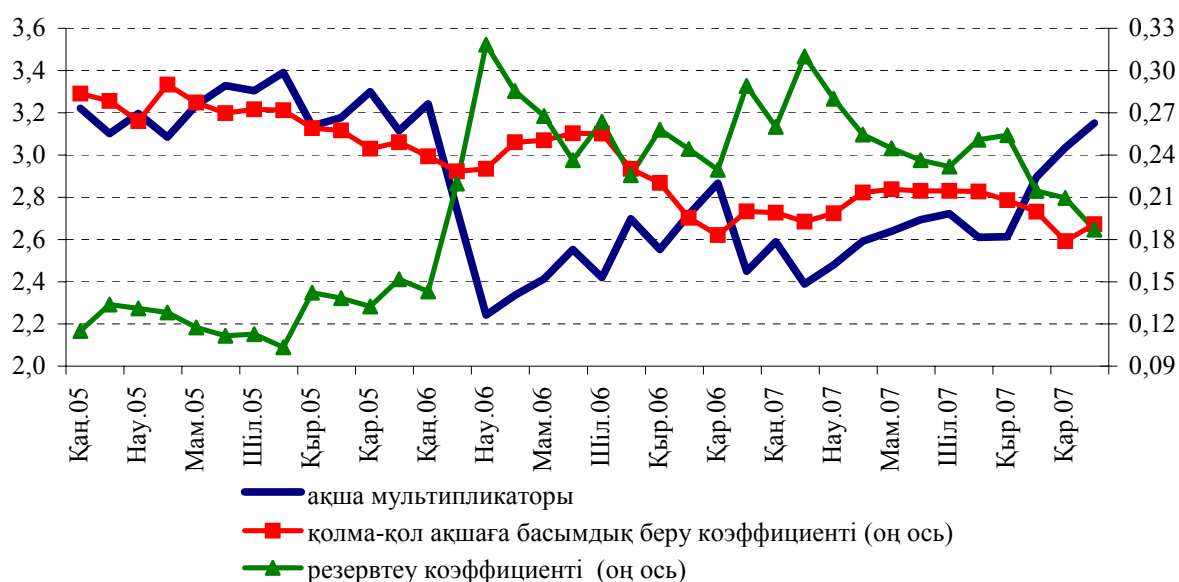
Банк жүйесінің ішкі активтерінің өсуі экономиканы кредиттеудің сақталып отырған өсуімен қамтамасыз етілді (4.2.2 Экономикаға кредиттерді қараңыз).

Ақша массасының негізгі құрамдас бөліктерінің динамикасын талдау резиденттердің банк жүйесіндегі депозиттерінің өсуі айналыстағы қолма-қол ақшаның өсуінен алда екенін куәландырады. Нәтижесінде 2007 жылдың қорытындысы бойынша ақша массасының құрылымындағы резиденттердің депозиттерінің үлесі 2006 жылғы желтоқсандағы 83,7%-дан 2007 жылғы желтоқсанда 84,0%-ға дейін өсті.

Ақша мультипликаторы ақша базасының тарылуы аясында ақша массасының өсуі нәтижесінде 2006 жылғы желтоқсандағы 2,45-тен 2007 жылғы желтоқсанда 3,16-ға дейін өсті (24-график).

24-график

Ақша мультипликаторының және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

– Айналыстағы қолма-қол ақша

Айналыстағы қолма-қол ақша 2007 жылғы 4-тоқсанда 4,0% азайды және желтоқсанның аяғында 739,7 млрд. теңгені құрады. 2007 жылғы желтоқсанда 2006 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда айналыстағы қолма-қол ақшаның өсуі 23,1% жетті.

Айналыстағы қолма-қол ақшаның ұлғаюы олардың өсуіне себепші болған факторлардың (жалақының және зейнетақының көтерілуі) ықпалы қолма-қол ақшаның азаюын қамтамасыз ететін факторлардың (айырбастау пункттерінің қолма-қол шетел валютасын сату көлемінің ұлғаюы, депозиттердегі қалдықтардың өсуі, тауарларды, жұмыстарды және қызмет көрсетулерді сатудан түсімдер және басқалар) ықпалынан асып кеткенін көрсетеді.

2007 жылғы 4-тоқсанда 2006 жылғы 4-тоқсанмен салыстырғанда банктердің кассаларынан қолма-қол ақша беру 24,1% 2611,6 млрд. теңгеге дейін, ал банктердің кассаларына түсімдер 28,7% 2587,2 млрд. теңгеге дейін ұлғайды. Нәтижесінде банктердің кассаларынан нетто-беру 24,4 млрд. теңгені құрады.

Тұтастай алғанда 2007 жылы банктердің кассаларынан қолма-қол ақшаны нетто-беру 2006 жылғымен салыстырғанда 10,0% ұлғайып, 356,7 млрд. теңгені құрады.

– Резиденттердің депозиттері

2007 жылғы желтоқсанның аяғында резиденттердің депозиттері 3 890,14 млрд. теңгеге жетті. 2007 жылғы 4-тоқсанда олар 4,9% өсті. Заңды тұлғалардың депозиттері 6,2%, жеке тұлғалардың депозиттері 2,8% ұлғайды.

Жылдық көрсеткіште депозиттер 26,4% ұлғайды, бұл ретте төртінші тоқсан қатарынан жылдық қарқынның бәсеңдеуі байқалды (4-кесте). Банктік емес заңды тұлғалардың депозиттеріндегі қалдықтардың жылдық өсуі 19,5%, ал жеке тұлғалардың - 40,5% құрады.

Төртінші тоқсан қатарынан басқа депозиттердің өсу қарқыны төмендеді, сондай-ақ шетел валютасындағы аударылатын депозиттер қысқарды. Ұлттық валютадағы депозиттер жыл ішінде 32,7% ұлғайды, бұл ретте шетел валютасындағы депозиттер 14,9% өсті.

Жеке тұлғалардың депозиттері 40,5%, заңды тұлғалардікі – 19,5% өсті.

4-кесте

Резиденттер депозиттерінің өзгеру динамикасы (өткен жылдың тиісті кезеңіне %)

	1 тоқ.07	2 тоқ.07	3 тоқ.07	4 тоқ.07
Резиденттердің депозиттері	73,2	71,6	48,2	26,4
Теңгедегі аударылатын депозиттер	55,4	75,7	38,2	16,5
Халықтың	66,9	71,0	55,7	33,5
банктік емес заңды тұлғалардың	53,6	76,5	35,6	13,5
Теңгедегі басқа депозиттер	126,1	110,0	79,1	41,1
Халықтың	143,6	111,7	73,4	31,2
банктік емес заңды тұлғалардың	112,5	108,6	84,5	49,1
Шетел валютасындағы аударылатын депозиттер	12,5	-1,6	27,4	-23,5
Халықтың	33,7	42,9	16,9	-9,6
банктік емес заңды тұлғалардың	9,2	-9,2	28,9	-25,5
Шетел валютасындағы басқа депозиттер	38,0	26,3	22,6	24,7
Халықтың	20,7	37,3	60,5	65,2
банктік емес заңды тұлғалардың	50,3	19,8	0,9	2,6

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.2. Қаржы нарығы

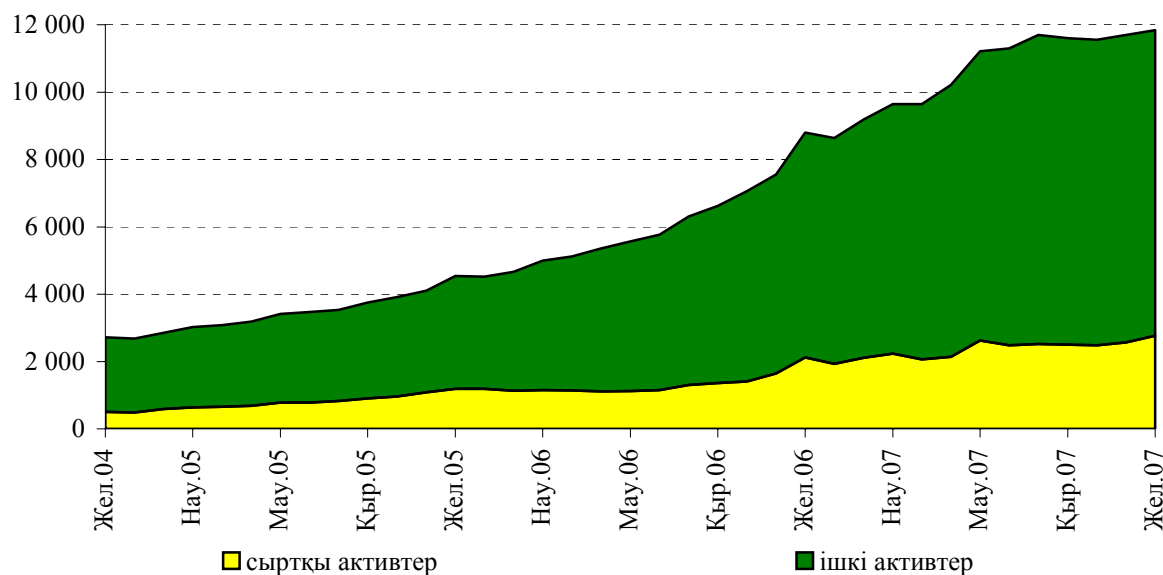
4.2.1. Банктердің активтері және міндеттемелері

– Активтер

2007 жылғы 4-тоқсанда банктер активтерінің монетарлық шолуға сәйкес есептелген мөлшері 2,1% 11,8 трлн. теңгеге дейін өсті (ЖІӨ-ге 92,8%). Банктердің активтері жылдық көрсеткіште (2007 жылғы желтоқсанда 2006 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда) 34,6% өсті (25-график).

25-график

Банктер активтерінің динамикасы, млрд. теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

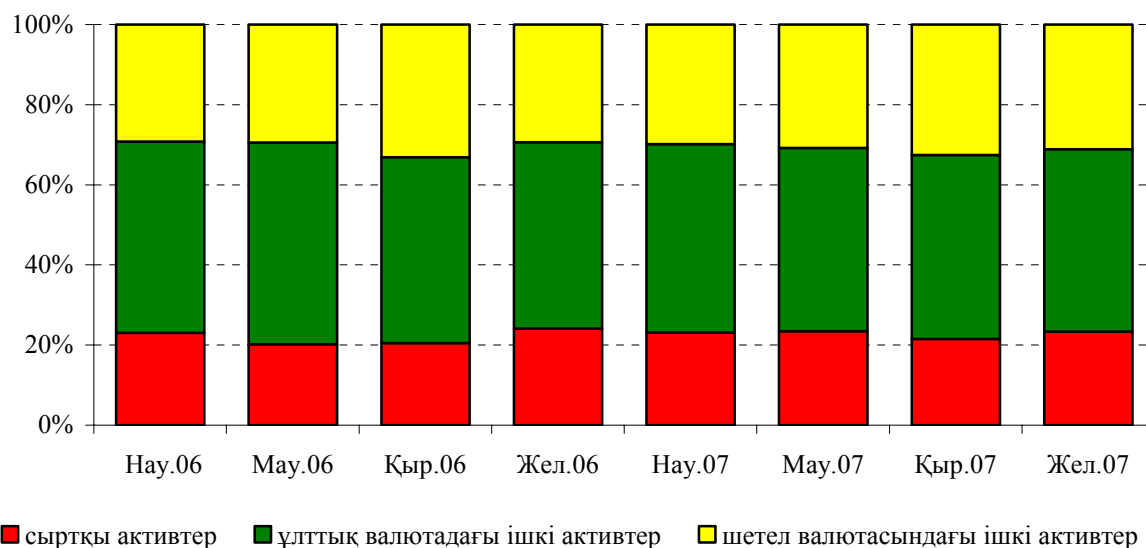
Банктердің сыртқы активтері 2007 жылғы 4-тоқсанның аяғында активтердің жалпы көлемінің 23,3% иеленді немесе 23,0 млрд. АҚШ долл. құрады. 2007 жылдың қыркүйегімен салыстырғанда олар 11,3% ұлғайды, ал 2006 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда 37,6% өсті.

Сыртқы активтер құрылымындағы резидент еместерге берілген кредиттер - 49,7%, резидент еместерде орналастырылған депозиттер – 25,5%, резидент еместердің бағалы қағаздары – 12,1% жетті.

2007 жылғы желтоқсанда ішкі активтердің үлесіне 76,7% немесе 9,1 трлн. теңге тиесілі болды, оның ішінде ұлттық валютадағы ішкі активтер 45,6% немесе 5,4 трлн. теңгені, шетел валютасындағы – 31,1% немесе 30,6 млрд. АҚШ долл. құрады (26-график). 2007 жылғы 4-тоқсанда ішкі активтер 0,3% қысқарды, оның ішінде ұлттық валютадағы активтер 1,4% ұлғайды, шетел валютасындағы активтер 1,9% төмендеді. Осы көрсеткіштердің өсуі жылдық көрсетуде тиісінше 35,9%, 31,7% және 50,5% жетті.

26-график

Банктер активтерінің құрылымы, %

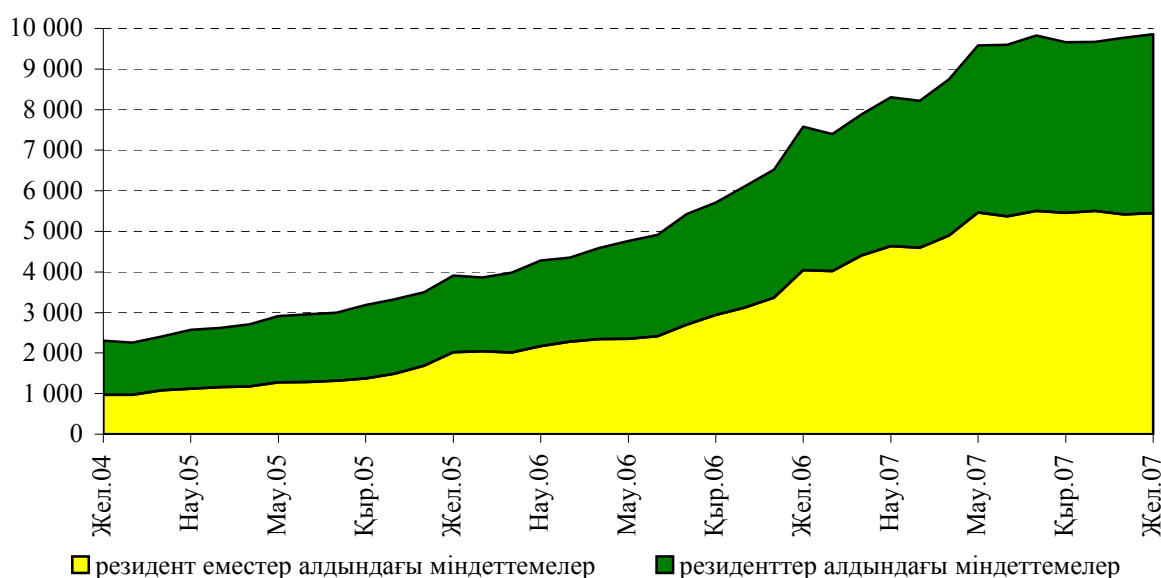
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

– Міндеттемелер

2007 жылғы 4-тоқсанда банктердің монетарлық шолуға сәйкес есептелген міндеттемелерінің жалпы сомасы 0,7% ұлғайды және кезең аяғында 9,9 трлн. теңгені құрады (ЖІӨ-ге 77,2%). Банктердің міндеттемелері (2007 жылғы желтоқсанда 2006 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда) жылдық көрсеткіште 29,5% өсті (27-график).

27-график

Банктер міндеттемелерінің динамикасы, млрд. тенге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Банктердің резидент еместер алдындағы міндеттемелері 2007 жылғы желтоқсанда 2007 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 0,6% 45,3 млрд. АҚШ долл.

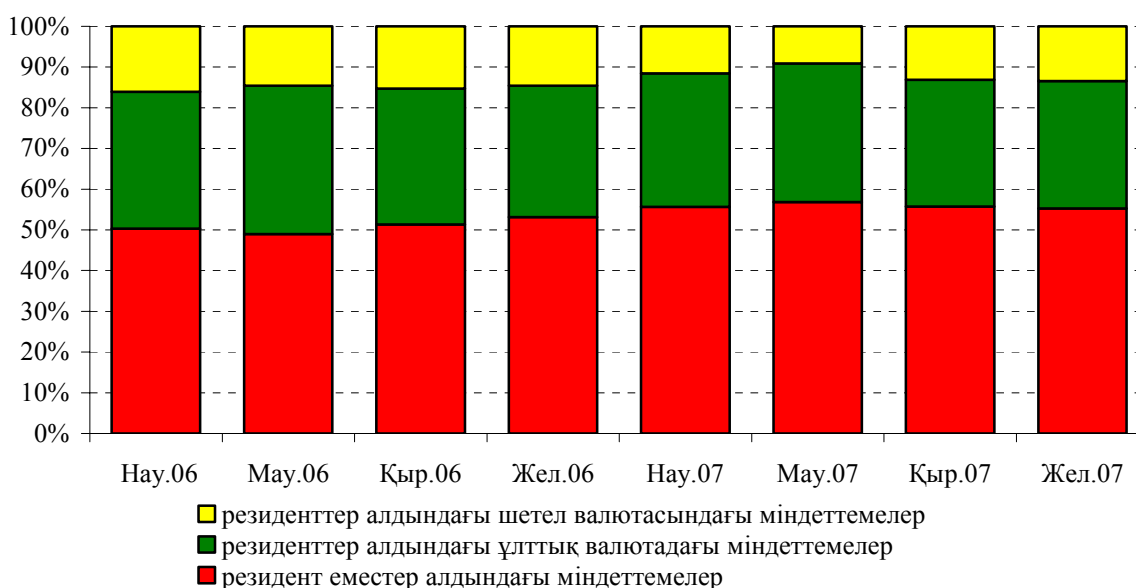
дейін, ал 2006 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда – 42,3% ұлғайды. 2007 жылғы 4-тоқсанның аяғында олар банктердің міндеттемелері көлемінің 55,3% ие болды.

Банктердің резидент еместер алдындағы міндеттемелерінің құрылымында резидент еместерден алынған кредиттер 83,5%, резидент еместердің депозиттері бойынша міндеттемелер – 5,2%, акцияларды қоспағанда, бағалы қағаздар бойынша – 4,8% жетті.

2007 жылғы 4-тоқсанда резиденттер алдындағы міндеттемелер 1,8% 4,4 трлн. теңгеге дейін, оның ішінде ұлттық валютадағы міндеттемелер – 1,3% 3,1 млрд. теңгеге дейін, шетел валютасындағы міндеттемелер – 3,5% 11,0 млрд. АҚШ долл. дейін ұлғайды. Осы көрсеткіштердің өсуі жылдық көрсетуде тиісінше 23,6%, 25,7% және 25,5% құрады (28-график).

28-график

Банктер міндеттемелерінің құрылымы, %

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.2.2. Экономикаға кредиттер

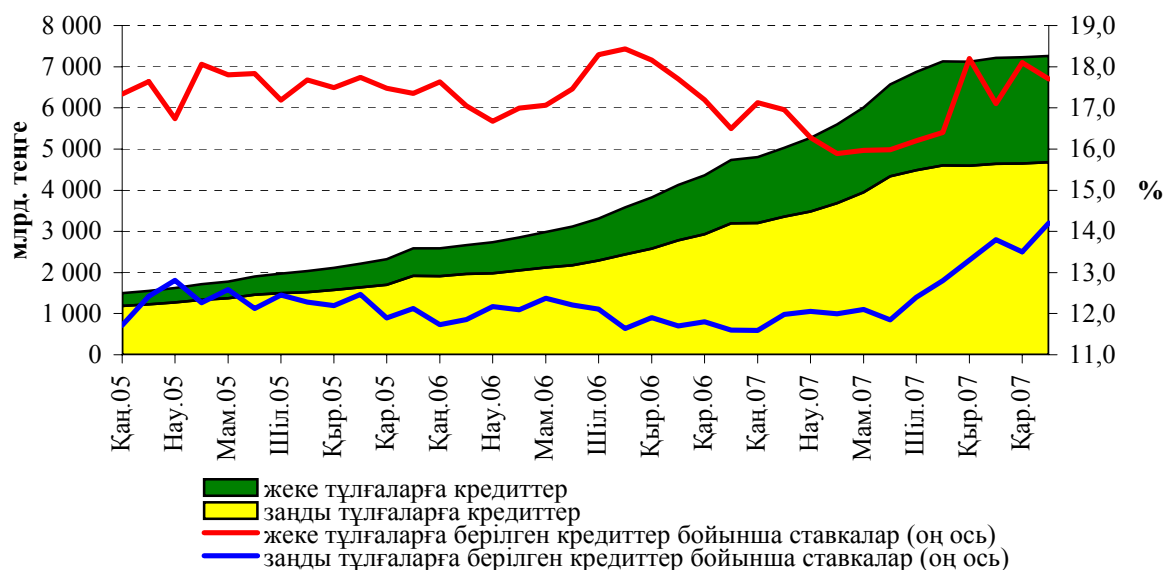
Банктердің Қазақстан экономикасына кредиттік экспансиясының 2007 жылғы 4-тоқсанда бәсеңдеуі байқалды. Осы кезеңде экономикаға кредиттер 2,0% ұлғайды және 7258,4 млрд. теңгеге жетті. Бұл ретте халыққа кредиттер 2,0%, заңды тұлғаларға – 2,0% өсті.

2007 жылғы желтоқсанда 2006 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда экономикаға кредиттердің өсуі 54,7%, оның ішінде заңды тұлғаларға кредиттер 48,3%, жеке тұлғаларға – 68,0% жетті.

Берілген кредиттер бойынша сыйақы ставкалары 2007 жылғы 4-тоқсанда әр түрлі бағытта өзгерді. Заңды тұлғаларға кредиттер бойынша орташа алынған ставка 2007 жылғы қыркүйектегі 13,3%-дан 2007 жылғы желтоқсанда 14,2% дейін өсті, жеке тұлғаларға кредиттер бойынша тиісінше 18,2%-дан 17,7%-ға дейін төмендеді (29-график).

29-график

Экономикаға кредиттер және олар бойынша сыйақы ставкаларының динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

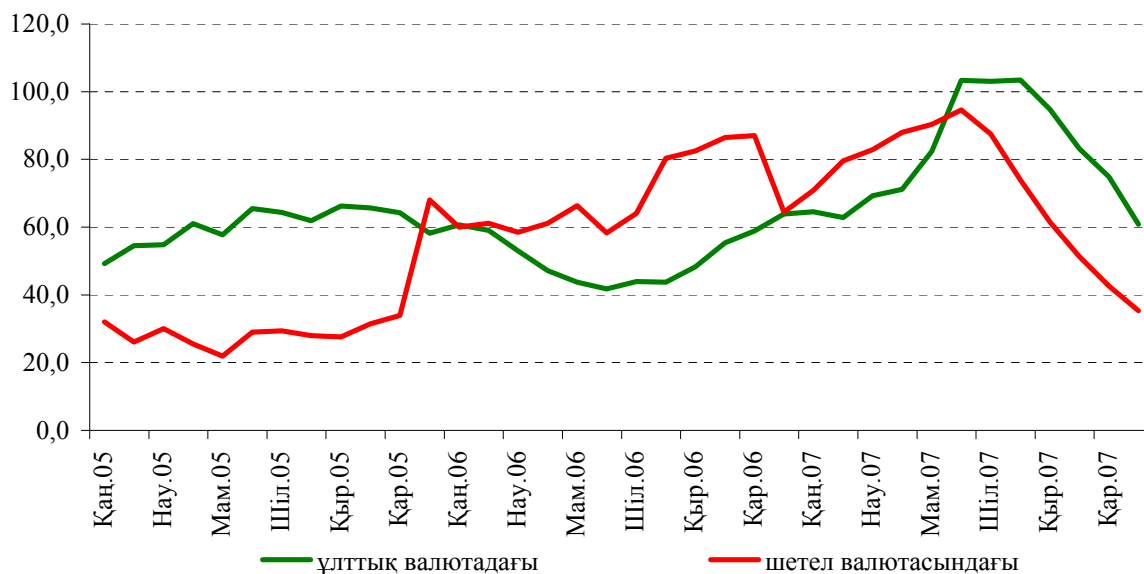
– Заңды тұлғаларға кредиттер

Заңды тұлғаларға кредиттер 2007 жылғы желтоқсанда 2006 жылға желтоқсанмен салыстырғанда 48,3% өсті.

2007 жылғы 4-тоқсанда ұлттық валютадағы кредиттердің жылдық өсуі шетел валютасындағы кредиттердің өсуінен асып кетті (30-график).

30-график

Заңды тұлғаларға берілген кредиттер динамикасы (өткен жылғы тиісті кезеңге %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Заңды тұлғаларға кредиттер көлеміндегі орта- және ұзақ мерзімді кредиттердің үлесі 2007 жылғы желтоқсанның аяғында 71,1% құрады.

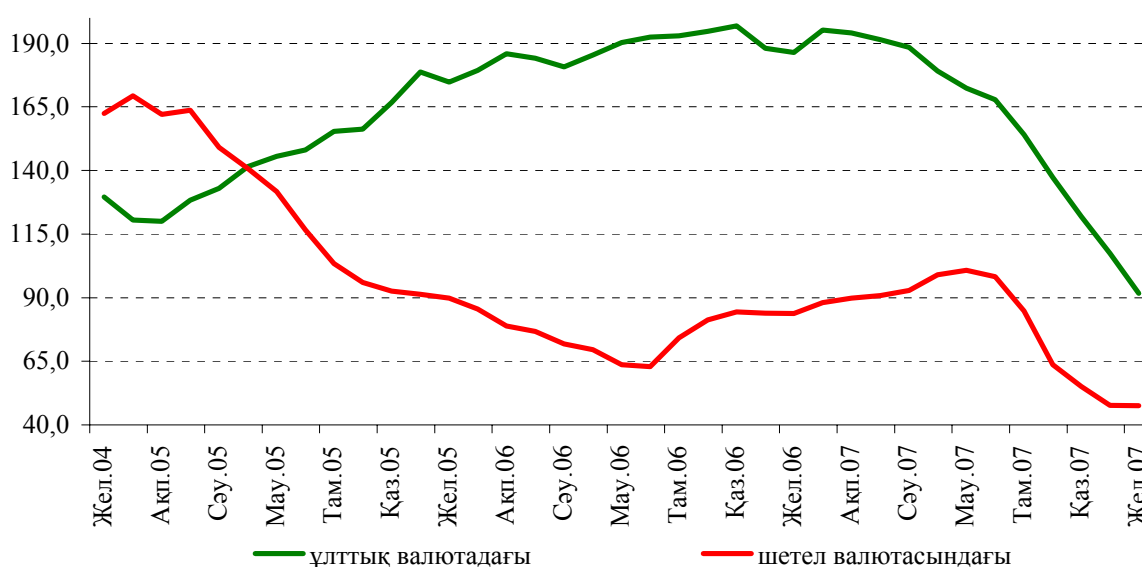
Заңды тұлғаларға кредиттер құрылымында 2007 жылғы желтоқсанның аяғында неғұрлым үлкен үлеске айналым қаражаттарын (39,5%), негізгі қорларды сатып алуға арналған кредиттер (18,1 %), сондай-ақ объектілердің жаңа құрылысына және қайта жаңғыртуға арналған кредиттер (18,7%) ие болды.

– Халыққа кредиттер

Жылдық өсуі 68,0% құраған халыққа кредиттер динамикасында, неғұрлым жоғары өсу қарқынын ұлттық валютадағы кредиттер көрсетеді. 2007 жылғы желтоқсанда 2006 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда шетел валютасындағы кредиттер 38,5% болғанда халыққа ұлттық валютадағы кредиттер 91,7% ұлғайды (31-график).

31-график

Халыққа берілген кредиттер динамикасы (өткен жылғы тиісті кезеңге шаққанда %)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

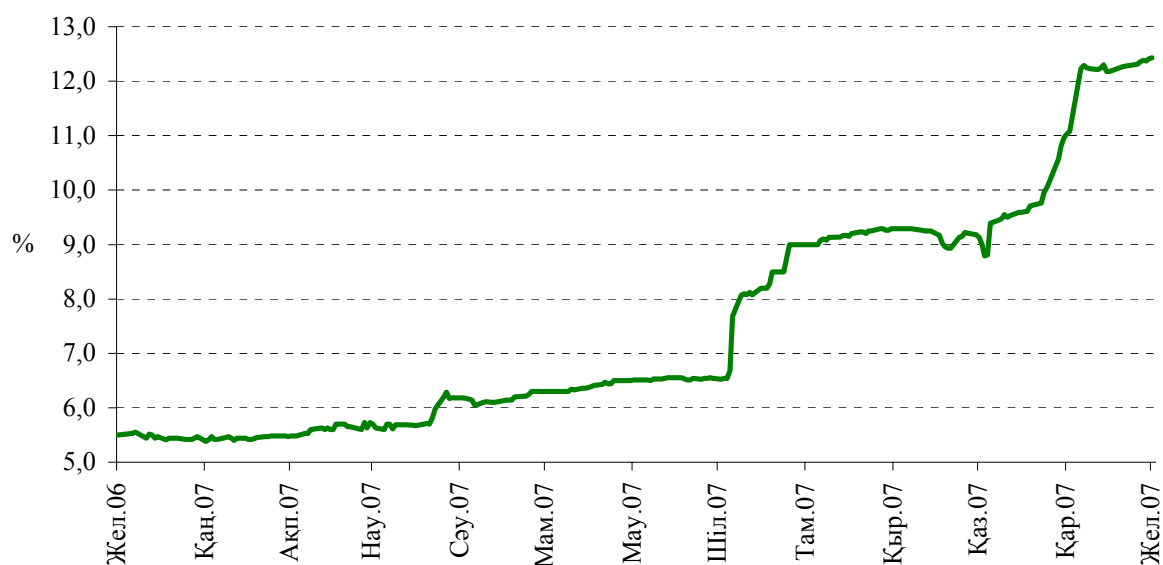
Халыққа кредиттер құрылымында тұтыну мақсатына арналған кредиттер 2007 жылғы желтоқсанда 46,9% болды. Халыққа тұрғын үй құрылысына және сатып алуға арналған кредиттердің үлесі 2007 жылғы желтоқсанда 32,2% құрады.

4.2.3. Қаржы нарығындағы ставкалар

2007 жылғы 4-тоқсанда өткен тоқсандағымен салыстырғанда KazPrime индикаторының айтарлықтай өскені байқалды: желтоқсанның аяғындағы жағдай бойынша оның деңгейі 12,43% құрады (қыркүйектің аяғында – 9,29%).

KazPrime индикаторының негізгі өсуі қарашаның үшінші онкүндігінде басталды (32-график). Бұл, ең алдымен, Ұлттық Банктің банктік заемдар беру мәселелері бойынша ынтымақтастық және өзара іс-әрекет туралы келісімді енгізу және банктермен жасау нәтижесінде Ұлттық Банктің заемдар беруді шектеуімен байланысты. Сонымен қатар KazPrime өсуі Ұлттық Банктің ақша-кредит саясатының бұдан әрі қатаңдауына қатысты нарықтағы күтулерді көрсетті. Бірдей уақытта 11,08% - 11,98% дейін 90 тармаққа өзгеру 3 желтоқсанда, Ұлттық Банк ресми қайта қаржыландыру ставкасын 11% дейін көтергеннен кейін бірінші жұмыс күні белгіленді. Желтоқсан бойына KazPrime индикаторының деңгейі тұрақты болып қалды.

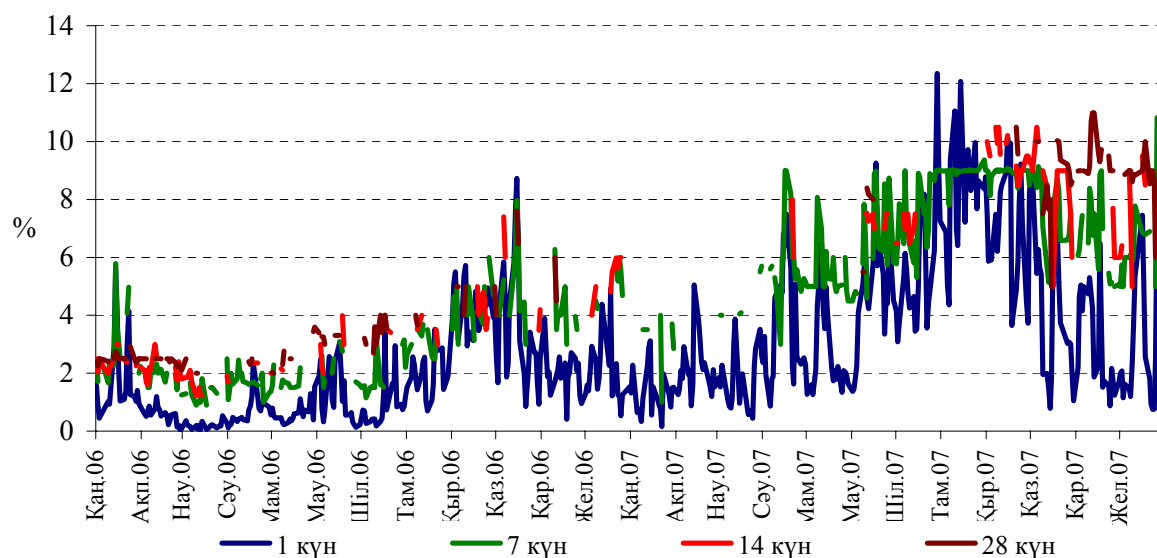
32-график

KazPrime индикаторының динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Қор Биржасы

2007 жылғы 4-тоқсанда, KazPrime индикаторының өсуіне қарамастан, Қазақстан қор биржасында банкаралық РЕПО операциялары бойынша ставкалар төмендеді (33-график). 1 күндік РЕПО операциялары бойынша ставкалар қыркүйектің аяғындағы 7,21%-дан 2007 жылғы желтоқсанның аяғында 2,39%-ға дейін төмендеді, 7 күндік бойынша – 9,02%-дан 5,15%-ға дейін, 14 күндік бойынша – 9,00%-дан 5,82%-ға дейін, 28 күндік бойынша – 10,50%-дан 9,50%-ға дейін. Бұған себептердің бірі барлық ықтималдықтар бойынша банк жүйесіне бюджет тарапынан өтімділіктің келуі болды.

33-график

РЕПО операциялары бойынша ставкалар динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Қор Биржасы

5. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары

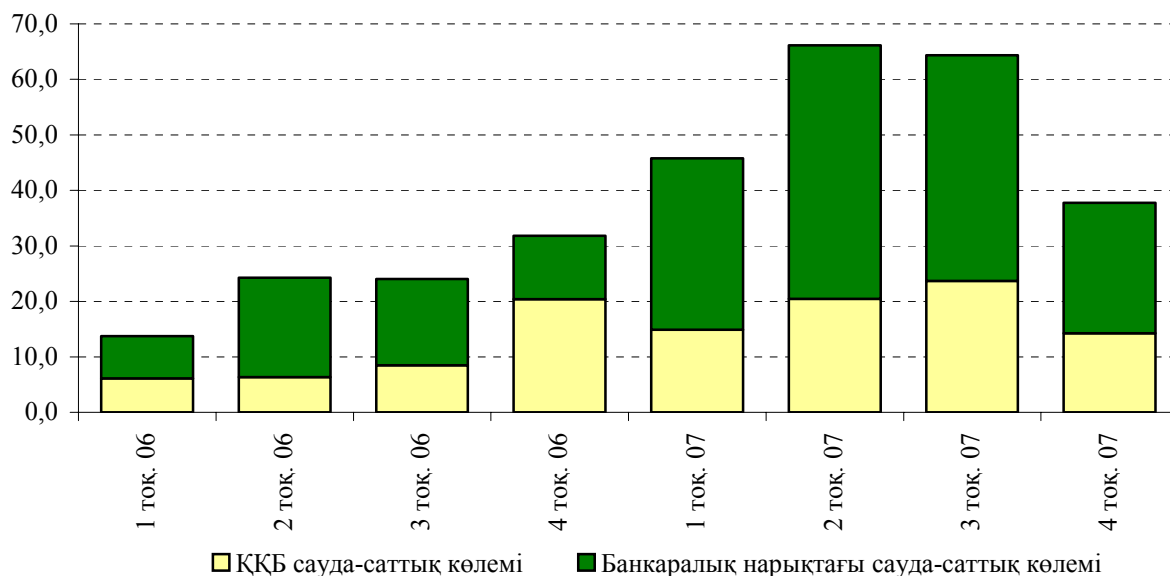
5.1. Ішкі валюта нарығындағы үстемдіктер

Қазақстан Қор биржасындағы валюта сегментіндегі және банкаралық валюта нарығындағы сауда-саттық көлемі 2007 жылғы 4-тоқсанда төмендеді, бұл ішкі валюта нарығындағы жағдайдың тұрақтанғанын білдіреді. Мәселен, ішкі валюта нарығындағы сауда-саттықтың жалпы көлемі 2007 жылғы 3-тоқсандағымен салыстырғанда 41,3% азайып, 37,8 млрд. АҚШ долл. құрады.

Қазақстан Қор биржасындағы долларлық позициядағы биржалық сауда-саттықтар көлемі 2007 жылғы 3-тоқсанмен салыстырғанда 39,8% азайды және 14,3 млрд. АҚШ долл. құрады (Қазақстан Қор биржасындағы сауда-саттықтың нетто-көлемі 70% брутто-көлемге жуық болды). Биржадан тыс валюта нарығында операциялардың көлемі 2007 жылғы 4-тоқсанда өткен тоқсанмен салыстырғанда 42,2% азайды және 23,5 млрд. АҚШ долл. құрады (34-график).

34-график

Ішкі валюта нарығындағы сауда-саттық көлемі, млрд. АҚШ долл.

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2007 жылғы 4-тоқсанның қорытындысы бойынша Ұлттық Банктің ҚҚБ қатысу коэффициенті өткен тоқсандағы көрсеткішпен салыстырғанда айтарлықтай төмендеп, 5,0% құрады. Бұл ретте шетел валютасына сұраныс оның ұсынысынан асып кеткен жағдайда Ұлттық Банк валюта нарығына шетел валютасын сатушы ретінде басымдықпен қатысты.

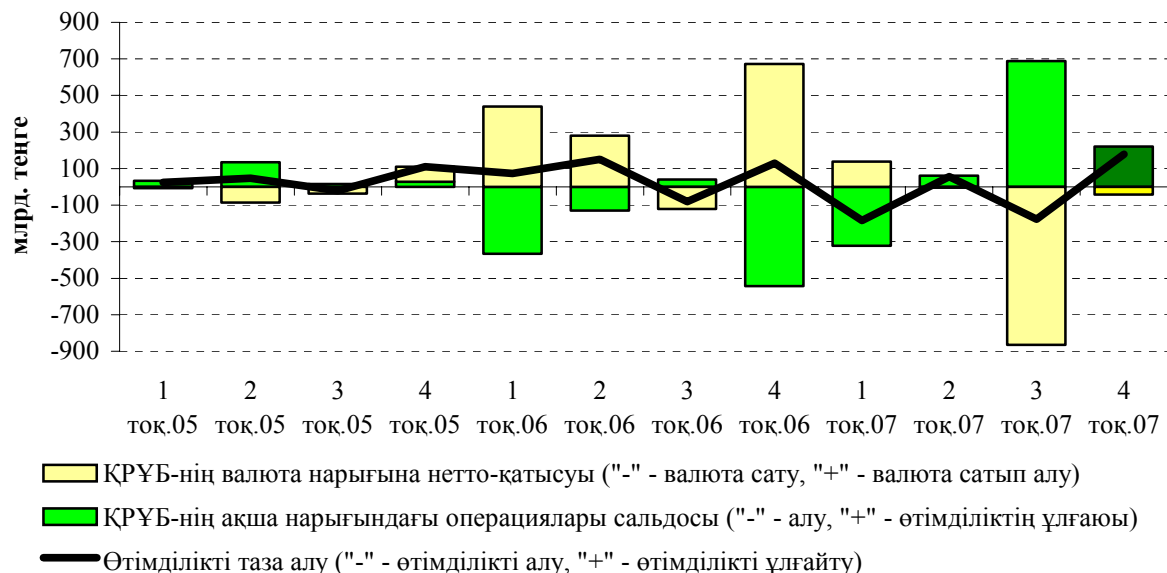
2007 жылғы 4-тоқсанда Ұлттық Банк Ұлттық қордың мақсаттары үшін ішкі валюта нарығында шетел валютасын сатып алуды жүзеге асырған жоқ.

Ұлттық Банк баға тұрақтылығын қамтамасыз ету мақсатында қысқа мерзімді ноталар шығару және банк секторынан депозиттер тарту арқылы банктердің өтімділігін реттеу бойынша операцияларды жүргізді (5.3 Ашық нарықтағы операциялар және 5.4 Тұрақты механизмдер қараңыз).

2007 жылғы 4-тоқсанда тұтастай алғанда Ұлттық Банктің қаржы нарығындағы операцияларының қорытындысы өтімділікті ұсыну болып табылды (35- график).

35-график

Ұлттық Банктің ішкі нарықтағы операцияларының сальдосы

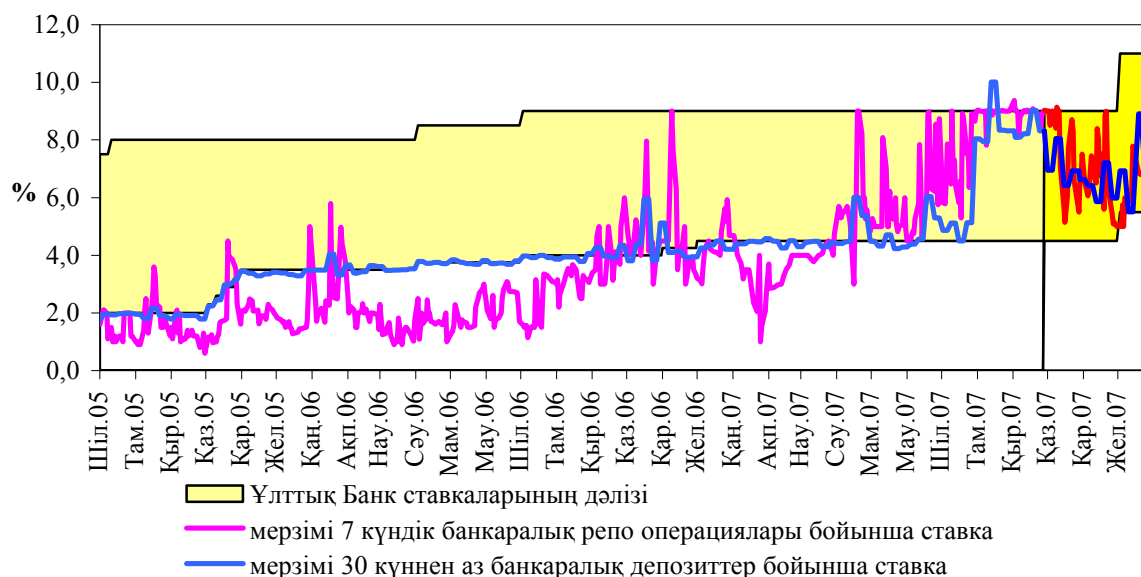
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2007 жылғы 4-тоқсанда Ұлттық Банк әлемдік ақша нарықтарындағы тұрақсыз ахуалдың нәтижесінде проблемалар пайда болған қаржы секторындағы тұрақтылықты қамтамасыз етуге бағытталған шараларды қабылдады. Бұл ретте ресми қайта қаржыландыру ставкасы 2007 жылғы 1 желтоқсаннан бастап жылдық 11,0%-ға дейін көтерілді. Тиісінше, банктерден тартылған депозиттер бойынша ресми қайта қаржыландыру ставкасының жартысына тең ставка 5,5% құрады.

2007 жылғы 4-тоқсанда ақша нарығында мерзімдері бойынша салыстырылып отырған операциялар бойынша кірістіліктің біршама азайғаны байқалды. Орташа алғанда бір тоқсанда олардың деңгейі Ұлттық Банктің ставкалар дәлізі шегінде болды. Мерзімі 30 күнге дейін банкаралық депозиттер бойынша орташа алынған ставка 2007 жылғы 4-тоқсанда 6,8% деңгейде қалыптасты (2007 жылғы 3-тоқсанда – 7,3%). Мерзімі 7 күндік банкаралық РЕПО операциялары бойынша орташа алынған ставка 7,87% құрады (2007 жылғы 3-тоқсанда – 8,91%) (36-график).

36-график

Ұлттық Банк ставкалары дәлізінің шекаралары

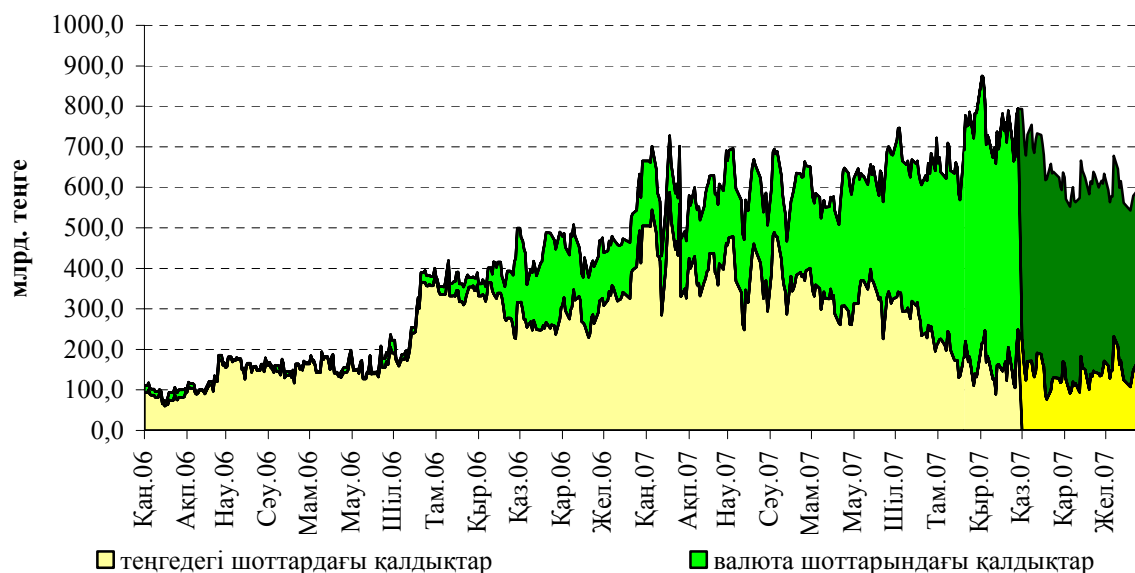

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2007 жылғы 4-тоқсанда банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы қалдықтардың азайғаны байқалды. Бұл шетел валютасындағы және сол сияқты ұлттық валютадағы шоттардағы қалдықтардың қысқаруынан туындады (37-график).

37-график

Банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы қалдықтары

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

5.2. Ең төменгі резервтік талаптар

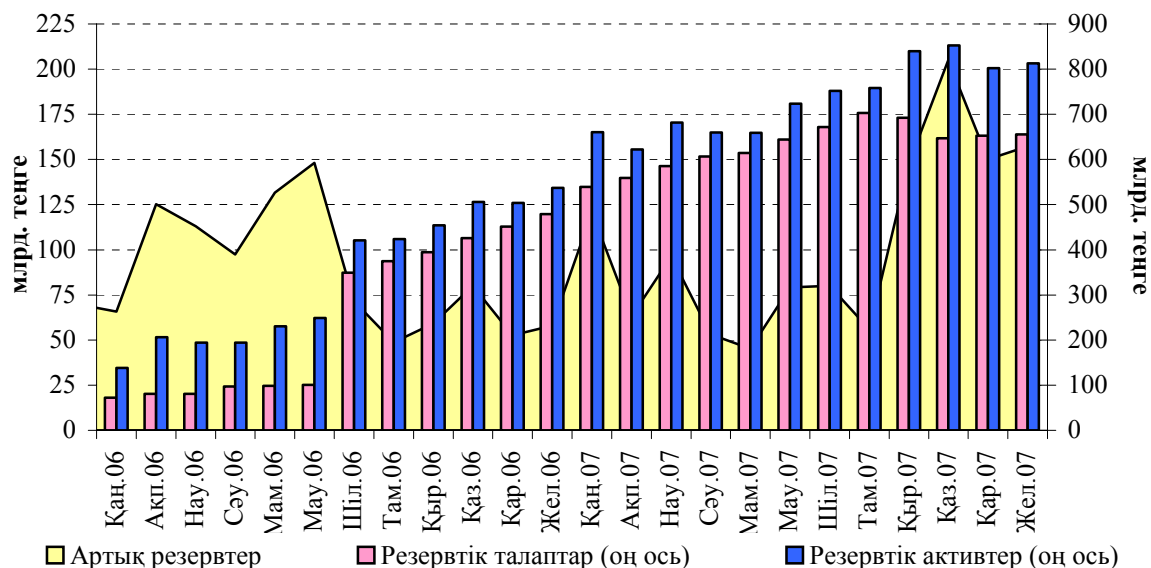
Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының 2007 жылғы 24 желтоқсандағы №145 шешімімен ең төменгі резервтік талаптардың жаңа нормативтерін

қолданысқа енгізу мерзімі (ішкі міндеттемелер үшін – 5% және өзге міндеттемелер үшін – 10%) 2008 жылғы 15 қаңтардан 2008 жылғы 1 шілдеге ауыстырылды.

Орташа алғанда 2007 жылғы 4-тоқсанда резервтік активтер қажетті резервтеу көлемінен 24% асып кетті (2007 жылғы 3-тоқсанда – 15%) (38-график).

38-график

Ең төменгі резервтік талаптар нормативінің орындалуы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Банктердің ЕТРТ нормативтерін орындау тәртібін жетілдіру бойынша кезекті қадам «Ең төменгі резервтік талаптар туралы ережені бекіту жөнінде» № 38 қаулыға өзгеріс енгізу болды. Ұлттық Банк Басқармасы 2007 жылғы 27 тамызда өткізілген отырысында Ең төменгі резервтік талаптар (бұдан әрі - ЕТРТ) туралы ережеге өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы шешім қабылдады. Өзгерістер резервтік активтердің құрылымына, банктің ішкі және өзге де міндеттемелері тізбесіне, сондай-ақ Ереженің ЕТРТ нормативтерін орындауды бақылау нормаларына қатысты болды.

Банктің ішкі және резидент еместер алдындағы өзге де міндеттемелері тізбесінен оның РЕПО, овернайт, сондай-ақ олар бойынша есептелген шығыстар сияқты ағымдағы өтімділігін ұстап тұру үшін пайдаланылатын банктің қысқа мерзімді міндеттемелері шығарылып тасталды.

Банктің өзге де міндеттемелері тізбесінен реттелген борыштары және мерзімі белгіленбеген қаржы құралдары, сондай-ақ олар бойынша есептелген шығыстар шығарылып тасталды.

Оларға банк кассасындағы еркін айырбасталатын валютадағы қолма-қол ақшаны енгізу арқылы банктің резервтік активтерінің құрылымы кеңейтілді.

Қолданылып жүрген заңнамаға сәйкес ЕТРТ туралы ережеге өзгерістер мен толықтырулар 2007 жылғы 9 қазаннан бастап қолданысқа енгізілді.

Мұндай өзгерістер банктерге қосымша қаражат босатуға мүмкіндік берді. ЕТРТ бойынша мұндай жұмсартуды Ұлттық Банк банктердің қысқа мерзімді өтімділігін қолдау мақсатында көздеді.

Болашақта банк секторындағы ахуалдың тұрақтануына қарай Ұлттық Банк ЕТРТ орындауға қойылатын талаптарды қатайтуды көздейді.

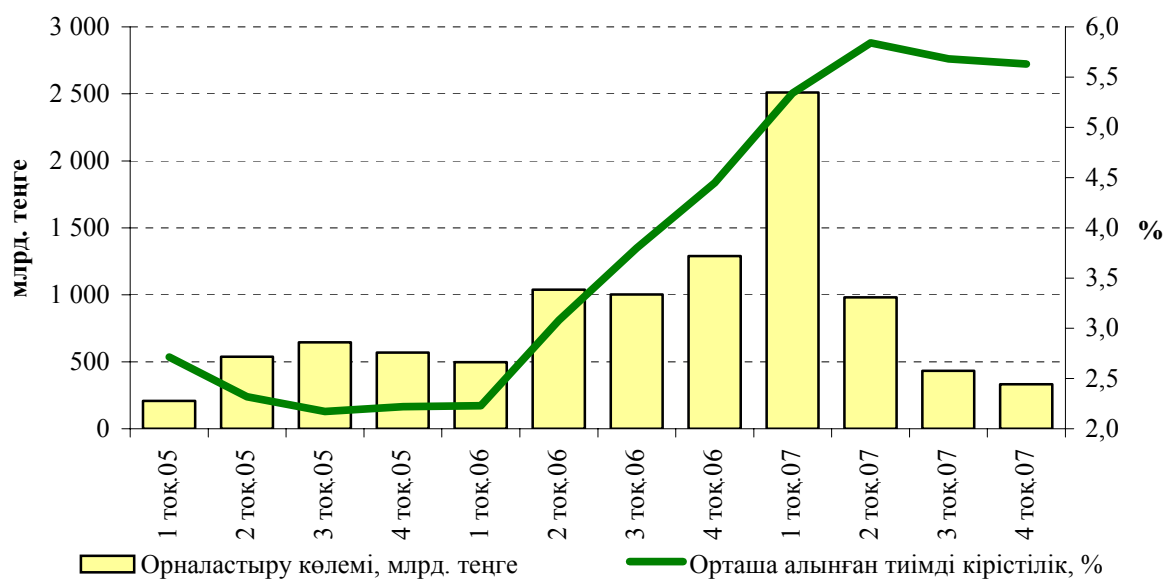
5.3. Ашық нарықтағы операциялар

2007 жылғы 4-тоқсанда «еркін» өтімділіктің жетіспеуі жағдайында банктердің тарапынан қысқа мерзімді ноталарға сұраныстың қысқарғаны байқалды. 2007 жылғы 4-тоқсанда шығарылған қысқа мерзімді ноталардың көлемі өткен тоқсанмен салыстырғанда 23,5% азайды және 331,0 млрд. теңгені құрады.

2007 жылғы 4-тоқсанда айналыс мерзімі 28 күндік ноталар шығарылды. Бұл ретте орналастырылған ноталар бойынша орташа алынған кірістілік 2007 жылғы 3-тоқсандағы 5,68%-дан 2007 жылғы 4-тоқсанда 5,63%-ға дейін төмендеді (39-график).

39-график

Қысқа мерзімді ноталарды орналастыру көлемі және олар бойынша кірістілік (кезең ішінде)

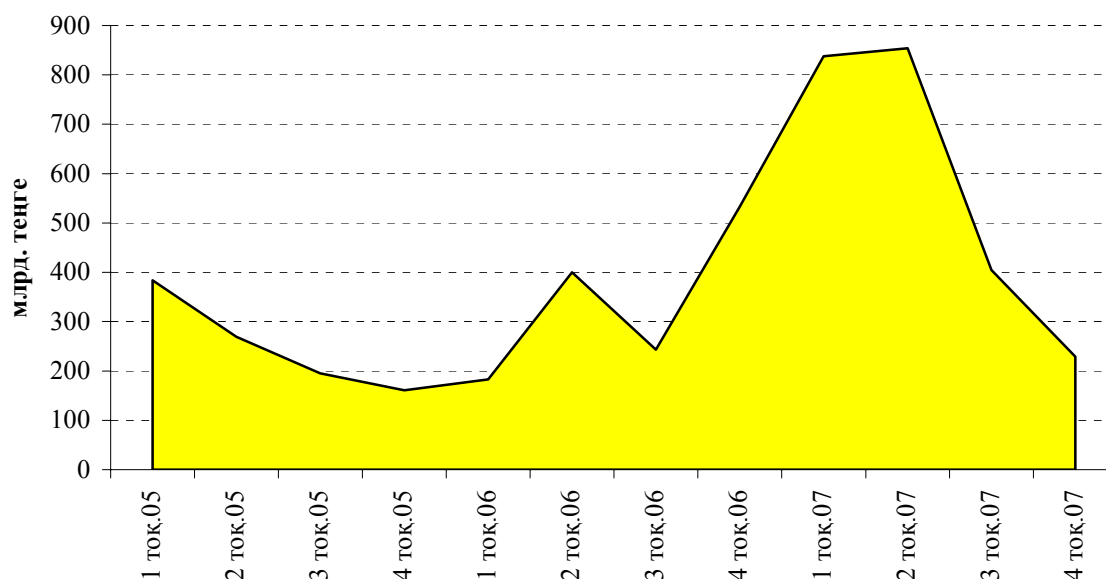

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2007 жылғы желтоқсанның аяғында айналыстағы қысқа мерзімді ноталардың көлемі 228,9 млрд. теңгені құрады, бұл 2007 жылғы қыркүйектің аяғындағы көлемнен 43,4% аз (40-график).

40-график

**Айналыстағы қысқа мерзімді ноталар
(кезең аяғында)**

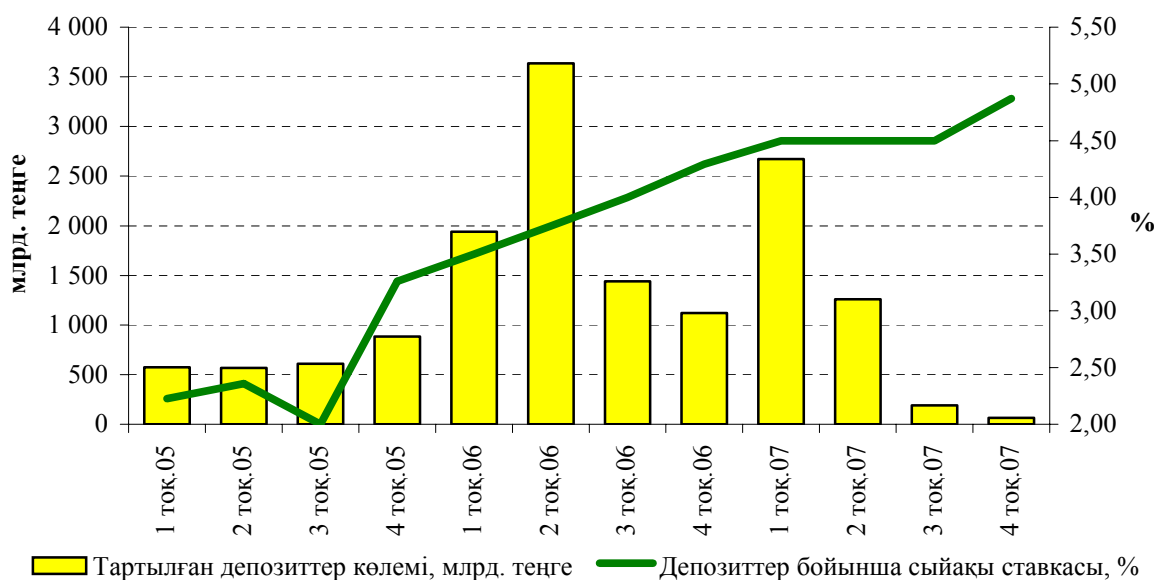
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

5.4. Тұрақты механизмдер

2007 жылғы 4-тоқсанда Ұлттық Банк 63,6 млрд. теңге сомасына банктерден депозиттер тартты, бұл 2007 жылғы 3-тоқсандағы көлемнен 66,6% аз. Депозиттер тарту мерзімі орташа алынған 4,87% ставка бойынша 7 күнді құрады (41-график).

41-график

Ұлттық Банк тартқан депозиттер бойынша сыйақы көлемі және ставкалары

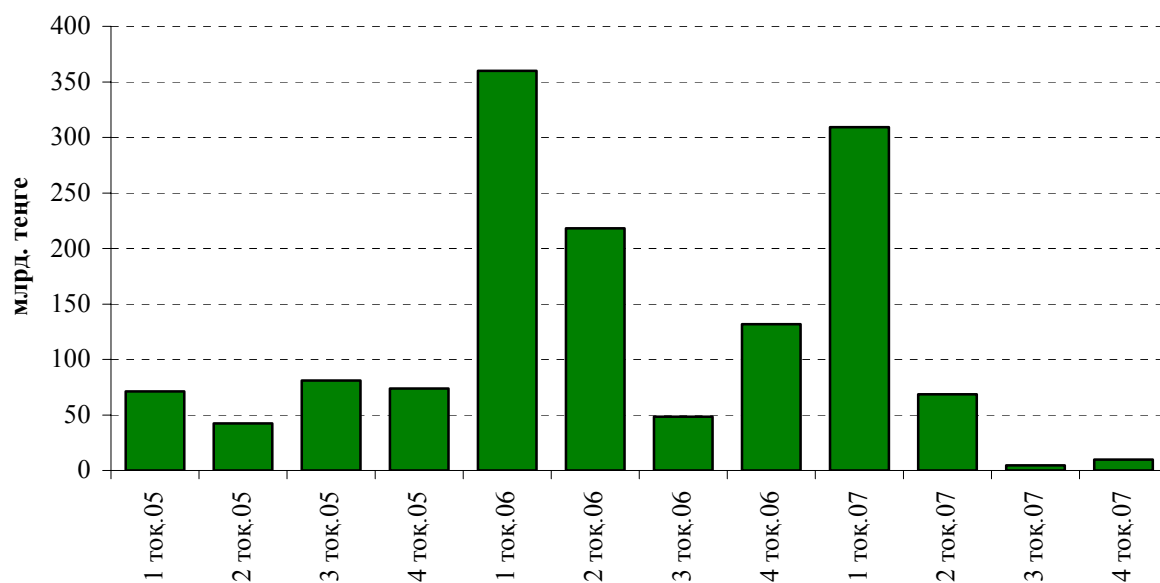

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2007 жылғы 4-тоқсанда банктерден депозиттер тарту көлемінің азаюы Ұлттық Банктің олар бойынша өтелмеген міндеттемелері көлемінің өткен тоқсанмен салыстырғанда 2,2 есе 9,9 млрд. теңгеге дейін өсуімен қатар жүрді (42-график).

42-график

Ұлттық Банктің банктерден тартқан депозиттер бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі (кезең аяғында)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2007 жылғы 4-тоқсанда Ұлттық Банк қаржы секторының тұрақтылығын қамтамасыз ету мақсатында кері РЕПО және валюталық СВОП операцияларын жүргізді. Кері РЕПО операцияларының жалпы көлемі 118,4 млрд. теңгені, валюталық СВОП – 2582,6 млрд. теңгені құрады. 2007 жылғы желтоқсанның аяғында банктердің Ұлттық Банк алдындағы өтелмеген берешегінің қалдығы осы операциялар бойынша 127,8 млрд. теңгені құрады.

6. Инфляция болжамы

6.1. 2007 жылғы 4-тоқсанға және тұтастай алғанда 2007 жылға инфляция болжамын бағалау

Ақша-кредит саясатының 2007-2009 жылдарға арналған негізгі бағыттарын әзірлеу кезінде негізгі сценарий ретінде жоғары капитал ағыны жағдайында мұнайдың бірқалыпты бағасының сценарийі болжанды (мұнайдың бағасы бір баррель үшін 60 доллардан төмен, капитал ағыны соңғы 2 жылдағы елге орташа жылдық капитал ағынынан жоғары). Орташа жылдық инфляция болжамы осы сценарийге сәйкес 7,3-8,3% шегінде бағаланды.

Алайда 2007 жылдың сәуірінің қорытындылары бойынша Brent сұрыпты мұнайдың әлемдік бағасының нақты деңгейі бір баррель үшін 60 АҚШ долл. асты (ХВҚ деректері бойынша). Тұтастай алғанда 2007 жылдың қорытындысы бойынша мұнайдың орташа бағасы бір баррель үшін 72,7 АҚШ долл. деңгейінде қалыптасты. Бұл баға мұнайдың жоғары баға сценарийіне сәйкес келеді. Ұлттық Банк осыған байланысты 8,2-9,2% дәлізіндегі, осы сценариймен айқындалған инфляция болжамын бағдарға алды.

2007 жылғы 4-тоқсанда нақты қалыптасқан инфляция деңгейі (9,3%) осы кезеңге арналған болжамға сәйкес келді (9,3%-9,5%), ол «Инфляцияға шолудың» алдыңғы басылымында жарияланды.

2007 жылғы 4-тоқсанда жыл ішіндегі ең жоғары баға байқалды. Ең жоғары инфляция қазан және қараша айларына сәйкес келді. Осы кезеңдегі инфляция қысымының күшеюі азық-түлік тауарларының және халыққа ақылы қызмет көрсетудің қымбаттауынан туындады.

Бағаның негізгі өсімі күнбағыс майы, бидай ұны, макарон өнімдері, жұмыртқа, сүт тағамдары, жеміс-көкөніс өнімдері, бензин тауарларына және ТКШ қызметтеріне тиесілі болды.

Өсімдік майының, нан тағамдарының, сүт тағамдарының және бензиннің қымбаттауы әлемдік тауар нарықтарындағы жағдайды көрсетті (3.1.3 Сыртқы сектор бөлімін қараңыз).

Жеміс-көкөніс өнімдері мен жұмыртқа бағасының өсуіне, ең алдымен, маусымдылық факторы себепші болды. Алайда 2007 жылы осы өнімдердің қымбаттауы алдыңғы жылдармен салыстырғанда неғұрлым елеулі түрде болды. Мәселен, 2003-2006 жылдарда 4-тоқсанда орта есеппен жеміс және көкөніс бағасының өсуі 9,6%, жұмыртқа – 25,6% болса, ал 2007 жылы – тиісінше 13,3% және 32,9% болды.

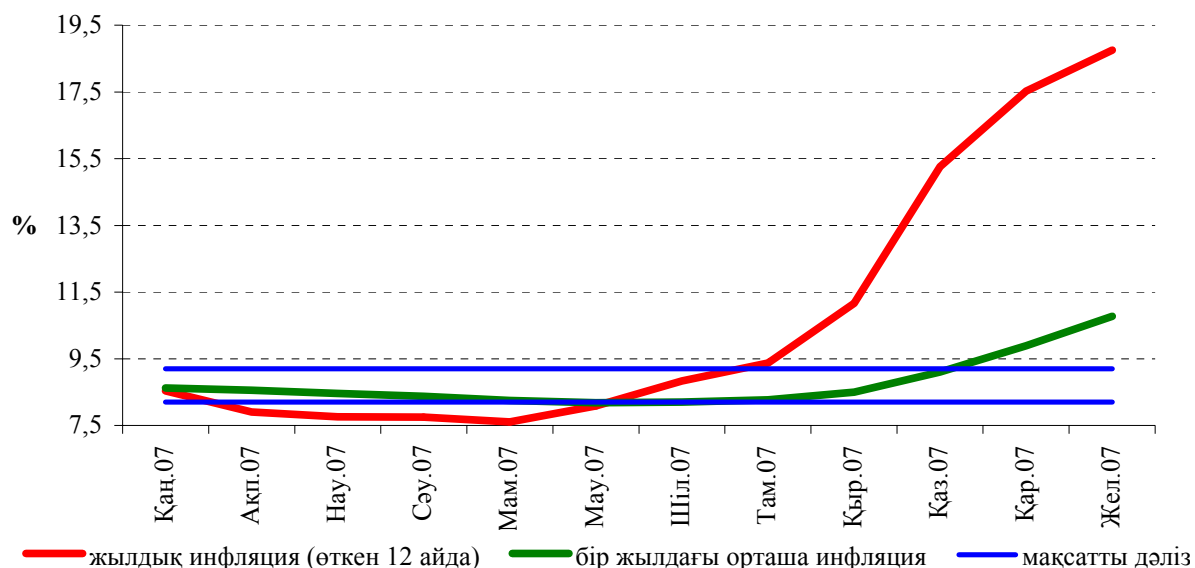
Инфляцияның жылдық көрсеткіштегі нақты деңгейі 2007 жылғы желтоқсанның аяғында 18,8% деңгейінде қалыптасты.

2007 жылы инфляциялық үдерістер әр түрлі бағытта сипатталды. 1-жартыжылдықта инфляция бірте-бірте бәсеңдеді. Алайда 2-жартыжылдықта инфляциялық қысымның күшейгені байқалды. Бұл ретте инфляция қарқынының шапшаңдауы түбегейлі факторлардың және сол сияқты күйзелісті әсері бар факторлардың ықпалдарының сақталуынан туындағанын атап айту қажет. Түбегейлі факторлардың ішінде жиынтық сұраныстың айтарлықтай өсуін, еңбек өнімділігінің өсу қарқынының төмендігін, жекелеген тауарлар және қызмет көрсету нарығындағы төмен бәсекелестікті атап көрсеткен жөн. Күйзеліс факторларына әлемдік қаржы және тауар нарықтарындағы тұрақсыз ахуалдар жатқызылады.

2007 жылдың қорытындысы бойынша орташа жылдық инфляцияның нақты қалыптасқан деңгейі Ұлттық Банк белгілеген болжамды дәліздің жоғарғы шегінен асты (1,6 п.т.) және 10,8% құрады (43-график).

43-график

2007 жылғы инфляция фактісі

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

6.2. 2008 жылға инфляция болжамы

2008 жылы Қазақстанда 2007 жылғы 2-жартыжылдықта әлемдік қаржы нарығындағы ахуалдың өзгеруі себепші болған экономикалық дамудың біршама бәсеңдеуі күтілуде. Бұл ретте қазақстандық экспорттың негізгі ұстанымдарына (мұнай, металдар) әлемдік баға жоғары деңгейде қалады.

Сонымен қатар 2008 жылы банктердің сыртқы қарыз тарту көлемі айтарлықтай төмендейді, бұл кредиттік ресурстардың қымбаттауына және ақшаға сұраныстың төмендеуіне себепші болады.

2008 жылы макроэкономикалық ахуалдың дамуы сыртқы күйзелістерді күтудің болмайтын жағдайларында орын алады деп болжануда.

Ұлттық Банк Басқармасының 2007 жылғы 24 желтоқсандағы № 146 қаулысымен мақұлданған Ақша-кредит саясатының 2008-2009 жылдарға арналған негізгі бағыттарына сәйкес жылдық инфляция болжамы 7,9-9,9% шегінде айқындалды.

Ұлттық Банк осы мақсатқа қол жеткізу шегінде ақша-кредит саясаты құралдарын жетілдіру бойынша, ең бастысы, Ұлттық Банктің операциялары бойынша пайыздық ставкалардың ролін арттыруға қатысты жұмыстарды жалғастырады.

Ресми қайта қаржыландыру ставкасын белгілеу оның деңгейі нақты көрсетуде оң көрсеткіште қалатын және қысқа мерзімді құралдардың ақша нарығындағы ставкалардың жоғары деңгейі болып табылатын жағдайда ақша нарығындағы ахуалға және инфляция деңгейіне тәуелді жүргізіледі.

Қаржы нарығында сыйақы ставкаларын реттейтін, сондай-ақ банктердің өтімділігін реттейтін негізгі операциялары болып қысқа мерзімді ноталарды шығару, банктерден депозиттер тарту, қайта қаржыландыру заемдарын беру болып қалады.

Ұлттық Банк банктерге кері РЕПО және СВОП операцияларын жүргізу түрінде қайта қаржыландыру заемдарын беруді жалғастырады.

Сонымен қатар 2008 жылғы 1 шілдеден бастап ең төменгі резервтік талаптардың жаңа нормативтері енгізілетін болады (ішкі міндеттемелер бойынша 5% және өзге міндеттемелер бойынша 10%).

6.2.1. 2008 жылғы 1-тоқсанға инфляция болжамы

2008 жылғы 1-тоқсанға арналған инфляция болжамы 3,0-3,3% құрайды (2007 жылғы 1-тоқсанда – 2,6%).

Жыл басында тұтыну нарығындағы ахуал 4-тоқсандағымен салыстырғанда біршама баяу қарқында сипатталады, бұл ретте бағаның жалпы деңгейі жоғары болып қалуда.

Инфляцияны белгілі бір тежеу маусымдылық факторының ықпалымен жүргізледі, бұл жекелеген тауарлар бағасы өсуінің баяулауымен түсіндіріледі (жеміс-көкөніс өнімдері, жұмыртқа, сүт өнімдері, бензин және басқалар.).

Инфляциялық үдерістерді тұрақтандыруға сондай-ақ Ұлттық Банк 2007 жылы қабылдаған баға тұрақтылығын қамтамасыз етуге бағытталған шаралар ықпал етеді. 2007 жылы белгілі бір уақытша лагпен ақша агрегаттарының өсу қарқынының бәсеңдеуі инфляцияға оң әсер етеді.

Инфляцияны тежеуге 2007 жылы Үкімет қабылдаған шаралар да ықпал етеді. Атап айтқанда, сауда инфрақұрылымын дамыту, нарықты тауарлармен толтыру, халыққа арналған тауарлар мен қызмет көрсетудің негізгі топтарының бағасын негізсіз өсіруге жол бермеу, теріс пиғылды бәсекелестікті, нарық субъектілерінің өзінің басым жағдайын пайдаланып, асыра пайдалануды анықтау мен жол бермеу бойынша шаралар қабылданды.

Соған қарамастан, барлық ықтималдық бойынша, халық кірістерінің айтарлықтай өсу қарқыны, еңбек өнімділігінің шамалы деңгейі, жекелеген тауарлар мен қызмет көрсету нарықтарындағы бәсекелестіктің төменгі деңгейі сияқты факторлардың ықпалы сақталады.

2007 жылғы наурыздың қорытындысы бойынша жылдық инфляция 19,1-19,3% деңгейінде күтілуде.

6.2.2. 2008 жылғы 2-тоқсанға инфляция болжамы

2008 жылғы 2-тоқсанда инфляцияның 1,9-2,1% шегінде қалыптасатыны күтілуде (2007 жылғы 2-тоқсанда – 1,9%), бұл 2008 жылғы маусымның аяғында 19,2-19,4% жылдық инфляцияға сәйкес келеді.

Осы кезеңде тұтыну нарығындағы ахуал көп жағдайда маусымдылық факторының ықпалына қарай қалыптасады, бұл өз кезегінде азық-түлік тауарларының жекелеген түрлері (жұмыртқа, сүт өнімдері) бағасының төмендеуіне алып келеді.

Сонымен қатар инфляцияны ұстап тұруды Үкіметтің және Ұлттық Банктің тұтыну нарығындағы ахуалды тұрақтандыру жөніндегі іс-шаралары қамтамасыз етуі тиіс.

Бұл ретте 2007 жылы инфляцияға әсер еткен факторлардың ықпалы инфляцияның өткен жылғы деңгейде сақталуына себепші болады.